

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za kroatistiku

Katedra za dijalektologiju i povijest hrvatskoga jezika

Zagreb, 30. rujna 2015.

OPIS VODIČKOGA GOVORA

DIPLOMSKI RAD

8 ECTS bodova

Mentorica:

Prof. dr. sc. Mira Menac-Mihalić

Studentica:

Antonija Klarendić

SADRŽAJ

1. UVOD	3
2. RASPROSTIRANJE ČAKAVSKOGA NARJEČJA	4
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	7
3.1 O MJESTU ČIJI SE GOVOR ISTRAŽUJE U RADU	9
4. ANALIZA ISTRAŽIVANJA	11
4.1 Pojedine fonološke posebnosti	11
4.1.1 Vokalizam	11
4.1.2 Konsonantizam	16
4.1.3 Prozodija	28
4.2 Pojedine sintaktičke posebnosti	29
4.2.1 Red riječi / inverzija	29
4.2.2 Pozicija atributa u odnosu na imenicu	30
4.2.3 Pozicija apozicije u odnosu na imenicu	31
4.2.4 Prezent	32
4.2.5 Elipsa pomoćnog glagola biti u perfektnim oblicima	32
4.2.6 Pripovjedački imperativ	33
4.2.7 Kondicional I	33
4.2.8 Sintaksa padeža	34
4.2.9 Konstrukcija za (prijedlog) + infinitiv	39
4.2.10 Bezlične konstrukcije	39
5. ZAKLJUČAK	40
6. SUMMARY	41
7. LITERATURA	42
8. PRILOZI	45

1. UVOD

Fonologija je „disciplina koja se bavi fonemima kao najmanjim jedinicama jezika koje imaju razlikovnu ulogu“ (Silić-Pranjeković, 2007: 17). Prema tome, fonemi nemaju značenje, ali uzrokuju promjenu značenja. Sintaksu je moguće definirati kao „dio gramatike koji proučava rečenično ustrojstvo. Predmet su mu pravila po kojima se riječi slažu u rečenice. Pri tome se pretpostavlja da su poznati glasovi, od kojih se riječi sastoje, oblici, u kojima se javljaju, i značenja, koje nose... Sam termin *sintaksa* potječe iz grčkoga jezika gdje označava *slaganje, uređivanje*, prema glagolu *sastavljati*, odnosno *stavljati u red*“ (Katičić 2002: 21). Također, R. Katičić navodi da se „sintaksa kao gramatički termin javlja već kod stoičkih filozofa. ...već rano se javlja u značenju koje je blisko našem današnjem terminološkom. Tako kod Hrisipa, poznatog stoika (3. st. pr. n. e.) i kod gramatika Apolonija Diskola (2. st. pr. n. e.)“ (Katičić 2002: 22). Taj su termin od grčkih gramatičara preuzeli latinski gramatičari. U hrvatskom se jeziku uz taj termin javljaju i drugi (naročito u starijim knjigama): *složnica, skladanja, rječoslaganje, stavkoslovlje* (Katičić, 2002: 23).

Što se tiče dijalektne fonologije i sintakse, na samom početku postavlja se pitanje kako opisati fonologiju i sintaksu pojedinog dijalekta, tj. kako obuhvatiti strukturu smislenog jezičnog teksta nekog dijalekta. Dijalektna fonologija usredsređena je na fonološku problematiku dijalektologije. Induktivno, na temelju zvučnih zapisa konkretnih mjesnih govora, pokazuju se temeljna fonetsko-fonološka obilježja organskih idioma. Utvrđuju se osnovni elementi analize i opisa fonološke razine, na temelju triju fonoloških podsustava (vokalizma, konsonantizma i akcentuacije). Polazna točka za izradu prikaza fonologije i sintakse bilo kojeg jezika ili dijalekta jest tekst ili korpus tekstova. „Velik broj dijalektoloških rasprava i studija unazad stotinjak godina najvećim se dijelom bavio proučavanjem fonoloških, morfoloških te leksičkih osobitosti pojedinoga dijalekta. Sintaksa je najčešće bivala dodatkom takvih prikaza iako je izrazito važan segment svakog jezika i dijalekta (Jozić 2001: 97). Ž. Jozić navodi kako „dosadašnja metoda prikupljanja cjelovitih tekstova kazivanjem u pero, a tek povremeno i bilježenjem na magnetofonsku vrpču zbog glomaznosti aparata i skupoće vrpca nije pružala mogućnost bilježenja većih količina razgovora u dijalektološkim istraživanjima“ (Jozić 2003: 97).

Dijalekatskom sintaksom bavili su se: „Božidar Finka, Janneke Kalsbeek, Josip Lisac, Luka Zima, Pavle Ivić, Silvana Vranić, Stjepan Ivšić...“ (Jozić 2003: 97-98). Budući da „tek noviji

radovi iz područja hrvatske dijalektologije bitnije obuhvaćaju sintaksu u svojim dijalektološkim studijama“ (Jozić, 2003: 98), još se uvijek očekuje porast broja takvih radova.

2. RASPROSTIRANJE ČAKAVSKOGA NARJEČJA

Čakavsko narječje jedno je od triju osnovnih narječja hrvatskoga jezika. Ta su narječja: čakavsko, kajkavsko i štokavsko. “Neki dijalektolozi (npr. P.Ivić) izdvajaju iz štokavskog tzv. *torlačko narječje* (na jugoistoku Srbije) i razmatraju ga kao posebno, četvrto narječje hrvatskoga jezika. Čakavski i kajkavski govore samo Hrvati, a štokavsko je zajedničko narječje dijela Hrvata, svih Srba, Muslimana i Crnogoraca“ (Finka 1971: 13). Čakavsko narječje duguje svoj naziv upitno-odnosnoj zamjenici *ča*, čiji se oblik ponegdje „alternira i s drukčijim fonetsko-fonološkim realizacijama (*ča* sa *ca* - cakavizam)“ (Finka 1971: 13).

Što se tiče čakavskoga narječja i njegovog prostiranja još od srednjeg vijeka, ono je zauzimalo mnogo veće područje nego danas. To se može reći, iako „nije lako precizirati raspored hrvatskih narječja potkraj srednjeg vijeka, prije velikih seoba, i to iz raznih razloga. Npr. tada je bilo mnogo idioma prelaznog tipa, osobito tamo gdje su susjedovali čakavci i zapadni štokavci“ (Lisac 2009: 16).

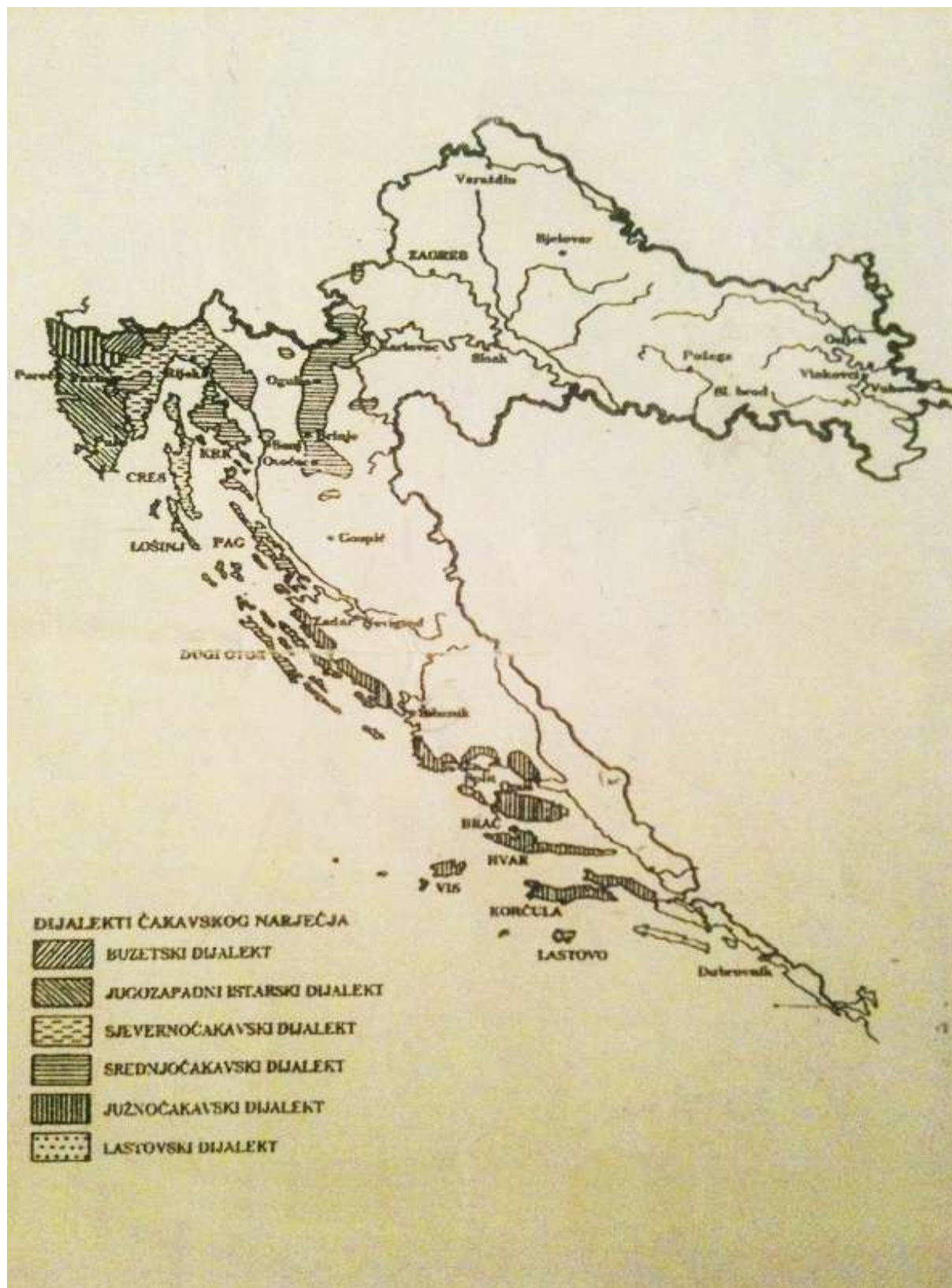
Idiomima čakavskoga narječja govori se uglavnom u cjelini na kvarnerskim i dalmatinskim otocima. “Izuzetak su štokavski govori na Korčuli (Račišće), Hvaru (Sućuraj), Braču (Sumartin) i na Šolti (Maslinica). Čakavskim se također govori u Istri s izuzetkom štokavskoga mjesta Peroja“ (Lisac 2009: 15). Područje od Privlake i Novigrada kod Zadra do rijeke Cetine uglavnom je čakavsko, ali mnogi su govori štokavski: Nin, Zaton, Sveti Petar, Pirovac, Šibenik i njegova okolica. „Zapadni Pelješac (Lovište, Kučište, Orebić, Trpanj, Kuna, Potomje) također možemo uvrstiti u čakavsko narječje...“ (Lisac 2009: 15). Čakavsko područje obuhvaća „velik dio Like (s područjem Otočca, Brinja, Josipdola i Ogulina) i Gorskoga kotara (na sjeveru sve do blizine Delnica, obuhvaćajući i područje Vrbovskoga) izlazeći istočno od Severina na Kupi na rijeku Kupu, približavajući se Ozlju i obuhvaćajući jugozapadno južno i jugoistočno karlovačko područje“ (Finka 1971: 16).

Čakavaca ima i izvan Hrvatske: u zapadnoj Mađarskoj, u Austriji (Gradišće), „u nekoliko sela u Slovačkoj (Hrvatski Grob, Novo Selo, Jandrof, Čunovo) te u Sloveniji (Starod i još neka mjesta iznad Opatije, nekoliko sela kod Kostanjevice)“ (Lisac 2009: 15).

"Čakavsko narječje se kao cjelovit apstraktan jezični sustav odlikuje vlastitostima koje povezuju sve njegove dijalekte, ujedno ih odjeljujući od dijalekata drugih hrvatskih narječja, te posebnostima koje ga povezuju s drugim hrvatskim narječjima" (Lukežić 2012: 225).

Što se tiče klasifikacije čakavskoga narječja, unutar njega nalazi se šest autohtonih dijalekata: buzetski ili gornjomiranski, jugozapadnoistarski ili štakavsko-čakavski, sjevernočakavski ili ekavski, srednjočakavski ili ikavsko-ekavski, južnočakavski ili ikavski te lastovska oaza ili jekavski dijalekt. „U znanosti postoji i podjela čakavštine na sjeverozapadnu, središnju i jugoistočnu. Takva je klasifikacija primijenjena u Langstonovoj knjizi *Čakavian Prosody*“ (Lisac 2009: 18).

I. Lukežić navodi kako se južnočakavski ikavski dijalekt „prostire u 20. st. na srednjedalmatinskom obalnome pojasu na potezu od Novigrada i Nina do Omiša, te južnije zaključno sa zapadnim dijelom poluotoka Pelješca, na otocima južnije od zadarskoga arhipelaga, zaključno s Korčulom“ (Lukežić 2012: 244-245). Ovaj rad bavi se istraživanjem vodičkoga govora koji pripada tom dijalektu.

Slika 1. Dijalekti čakavskoga narječja

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Prije prikaza analize fonoloških i sintaktičkih posebnosti vodičkoga govora, što je ujedno i predmet ovoga rada, bitno je reći koji je cilj toga istraživanja i na koji je način ono provedeno. U radu će se na osnovi vlastitog terenskog istraživanja i dostupne literature iznijeti fonološka i sintaktička obilježja vodičkoga govora. Što se tiče opisa fonoloških posebnosti, prikazane su karakteristike triju fonoloških podsustava: vokalizma, konsonantizma i akcentuacije. Budući da je sintaksa izrazito široko gramatičko područje, cilj istraživanja bio je opisati pojedine sintaktičke posebnosti vodičkoga govora.

Opisivanje sintaktičkih posebnosti pretpostavlja poznavanje fonoloških i morfoloških posebnosti određenoga govora te njihove primjene u govornom procesu, odnosno u govornoj situaciji. Kod terenskog istraživanja „potrebno je mnogo tekstova koji bi poslužili kao korpus, a najjednostavniji i najdjelotvorniji način bio bi audio zapis razgovora, pri čemu ispitivač aktivno prati ispitanika, komunicira s njim, usredotočuje se na ono što ispitanik govori i ne odvlači mu pozornost neprestanim bilježenjem onoga što govori, te najčešće ispitanik zaboravlja na audiomedij“ (Jozić 2003: 99). „Terenska su istraživanja uključivanjem snimanja glasa sugovornika u posljednjem desetljeću omogućila kvalitetnije i brže sakupljanje građe od zapisivanja u dijalektologovu bilježnicu u 19. stoljeću“ (Stolac, Holjevac 2003: 138). Danas dijalektolozi i ne pomišljaju na izlazak na teren bez tehničke pomoći magnetofona, a višekratno preslušavanje snimljenih traka poboljšava zapis i analizu. Dijalektološke su analize rezultat slušanja spontanog govora u pojedinim govornim situacijama te je najbolje voditi što dulje razgovore s ispitanicima i usmjeravati ih na što više govornih situacija. To zahtijeva dulji boravak na terenu. Također, u svom istraživanju, dijalektolog često traži starije ispitanike i ispitanike koji nisu dulje napuštali mjesto rođenja jer su u manjem doticaju s nekim drugim govorima. Analiza fonoloških i sintaktičkih posebnosti vodičkoga govora izvršena je na temelju terenskog istraživanja koje je provedeno u tri navrata, u lipnju 2012. godine, od sredine srpnja do sredine kolovoza 2012. godine i u kolovozu 2015. godine. Građa za analizu ekscerptirana je na temelju individualnih intervju s ispitanicima. Ispitanici su bili mještani, točnije pet žena: Marija Klarendić (rođena Juričev-Sudac, 55 god.), Ksenija Bosotin (56 god.), Anka Vodanov (rođena Poljičak, 69 god.), Šinka Grgurev (rođena Birin, 81 god.), te najstarija Antica Juričev-Sudac (rođena Juričev-Martinčev, 92 god.).

U otvorenom razgovoru pripovijedale su o svom životu, o običajima vezanima za pojedine blagdane, zatim o poslovima u polju te o pojedinim aktivnostima.

Bitno je naglasiti da je riječ o otvorenom razgovoru iz razloga što se posebnosti ne bi mogle dobiti od ispitanika izravnim pitanjima, jer oni zapravo ne razumiju što se od njih traži, pa bi se na taj način nepotrebno gubila koncentracija ispitanika što bi dovelo do zamora i nemogućnosti daljnjeg ispitivanja. Audio je zapis omogućio da se sav materijal prenese na računalni medij kako bi se olakšalo preslušavanje. Iz tako snimljenog materijala, preslušavanjem je izdvojeno nekoliko stranica tekstova (ogledi govora) koji će poslužiti za fonološku i sintaktičku obradu vodičkoga govora. Ogledi se nalaze na kraju rada. Primjeri iz kojih su vidljive fonološke i sintaktičke posebnosti, potkrepljuju pojedinu odliku. Čitava je radnja podijeljena na poglavlja koja su označena rednim brojevima s ciljem da rad bude što pregledniji.

Što se tiče opisa fonoloških posebnosti, prikazani su: vokalizam, konsonantizam i akcentuacija vodičkoga govora. Budući da nijedan idiom nije u potpunosti sintaktički opisan, ne postoji jedinstveni obrazac prema kojem bi se istraživala sintaksa vodičkoga govora, pa je tako i analiza sintaktičkih elemenata vodičkoga govora u ovom radu nastala prema kompilaciji sintaktičkih odrednica u dosadašnjim dijalektološkim raspravama.¹ U analizi se donose pojedine sintaktičke odlike: inverzija, pozicija atributa u odnosu na imenicu, pozicija apozicije u odnosu na imenicu, prezent, elipsa pomoćnog glagola *biti* u perfektnim oblicima, pripovjedački imperativ, kondicional I., posebnosti vezane za padeže, konstrukcija *za* (prijedlog) + infinitiv te bezlične konstrukcije.

Na kraju ovoga dijela htjela bih izraziti veliku zahvalnost svojim ispitanicima na velikodušnosti, razumijevanju i nesebičnom nastojanju da pruže što više podataka. Također se uvelike zahvaljujem svojoj mentorici, prof. dr. sc. Miri Menac-Mihalić na razumijevanju i svojim korisnim savjetima koji su mi pomogli da uspješno obavim zadatak ovog terenskog istraživanja.

¹ Kalsbeek, Janneke, Jedno poglavlje iz sintakse istarske čakavštine: upotreba glagolskih oblika, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 12, HAZU, Zagreb 2003.

Vranić, Silvana, *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu 2. Morfologija*, Matica hrvatska, Ogranak Novalja i Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka 2011.

Vranić, Silvana, Iz sintakse paških čakavskih govora, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 12, HAZU, Zagreb 2003.

3.1 O MJESTU ČIJI SE GOVOR ISTRAŽUJE U RADU

Vodice se nalaze 11 kilometara sjeverozapadno od grada Šibenika, centra Šibensko - kninske županije. Danas broje 10 000 stanovnika. Staro naselje prvi se put spominje 1402. godine. Prva naselja razvila su se u zaleđu Vodica još u pretpovijesno doba o čemu svjedoče brojni arheološki nalazi. „Širenje Vodica i porast broja stanovnika nastupio je početkom XVI. stoljeća uslijed mletačko-turskih ratova. Upravo u to vrijeme Vodice su bile opasane zidinama i kulama pa je taj fortifikacijski sistem omogućio Vodičanima da se uspješno obrane od turskih napada“ (Furčić 1980: 256). Rakitnica, Mrdakovica, Pišća, Kamena i Okit danas su imena plodnih imanja vrijednih težaka, a nekada su bili stanovi i sela u kojima se radilo i živjelo. Naime, plodna je zemlja bila osnovica gospodarskog života mjesta, a Vodičani su bili izrazito sposobni zemljoradnici (težaci, proizvođači maslina, višanja, smokava, više sorta grožđa). Zbog toga žitelji Vodica i nisu bili znatnije okrenuti moru, pa u gospodarstvu ribarstvo i pomorstvo nisu zauzimali značajnije mjesto. Ipak, Vodice su prisno povezane s vodom. Izrađeni bunari nisu bili samo mjesta gdje se dolazilo po pitku vodu i gdje se prala roba. Na tim mjestima odvijala su se sva društvena zbivanja: rađale su se ljubavi i ugovarali brakovi, igralo se kolo, pjevalo se, sastajalo, rastajalo, smijalo i plakalo. O tome danas svjedoče dva sačuvana bunara na glavnom gradskom trgu, Gornji i Donji. Poznato je da su se iz vodičkih vrela vodom opskrbljivali brodovi a crpili su ju i za prijevoz u velike gradove, Zadar i Šibenik. Turizam, koji je postao temeljna grana ekonomskog života grada, Vodičani neprestano jačaju novim sadržajima nastavljajući kontinuirano svoj razvojni put (Furčić 1980: 257-258).

Donose se stihovi pjesme *Misto moje* autorice Anke Vodanov iz zbirke pjesama *Ruža i vijola* (2009) koji će poslužiti kako bi se kroz pjesnički jezik dao što slikovitiji prikaz Vodica.

Misto moje

*Lipo moje misto o' davnina
u tebi je živiti milina.
U tebi je uvijek lipo biti,
ka' te Gospe od Okita štiti.*

*Mrliš bora šta se miston širi
umornu mi dušu brzo smiri.
Vrtli tvoji i mrlišno cviće,
sve divojke sa njime se diče.*

*Volti tvoji, ulice i slari,
šta su naši didi isklesali.
I bunari s kamenin krunama,
u spomen su ostavili nama.*

*Modro more šta ti strane mije,
svu mi ljubav u tebe ulije.
Morske škrape, zalivi i vale,
Lipotu su tvoju okovale.*

4. ANALIZA ISTRAŽIVANJA

4.1 Pojedine fonološke posebnosti

4.1.1 Vokalizam

Inventar

Samoglasnički sustav vodičkoga govora obuhvaća pet dugih i pet kratkih samoglasnika:

\bar{i}		\bar{u}		i		u
\bar{e}		\bar{o}		e		o
	\bar{q}			a		

Distribucija i realizacija

Distribucija samoglasnika je slobodna. Svaki od samoglasnika može se naći u početnom, središnjem i dočetnom položaju u riječi, ispred ili iza pojedinih suglasnika.

U vodičkom govoru dugo a se pomiče prema o , a izgovor takva glasa a varira u govornim situacijama od svjetlije varijante do varijante koja se pomiče prema glasu o (\bar{q}). Dugo o se ponekad realizira zatvorenije (\bar{o}). Dugo o može se realizirati i diftonški ($\bar{o} \rightarrow uo$).

U funkciji slogotvornoga glasa javlja se i silabem r , također dug i kratak u slogotvornoj funkciji. „U čakavaca se vokalne r realizira nejednako: kao r , ar , or , er . Različiti ostvaraji nisu koncentrirani na pojedina područja, nego na gotovo čitavom terenu mogu živjeti dvostrukosti, gdje i u istom govoru“ (Moguš 1977: 30). U vodičkom govoru silabem r javlja se u početnom, središnjem i finalnom slogu riječi, pred suglasnikom ili između dvaju suglasnika. Realizira se kao or ali „čak u istim govorima koji pripadaju tipu or zna biti primjera sa ar “ (Moguš 1977: 30). Tako je i u promatranom govoru zabilježen primjer realizacije popratnog vokala a uz r (čarnije).

Refleks jata (ǣ)

Za vodički govor karakterističan je ikavski refleks jata po čemu se dijalekt, kojemu taj govor pripada, naziva i ikavskočakavskim dijalektom. Ikavski refleks jata potvrđuju sljedeći primjeri:

- divôjke bi pìvale, liti vâko u lădu; nêma štà, dī iči; nêgo pìvali pisme svàke; štà je tãhe, nãko nò lipo; ònda nê moreš svê poisti; ònda mêche kùvati misto kušêrve; ondà biju procidili pomedôre; ondà bi jêdnu vrîcicu čitavu; ònda tò bi se cídilo; Kà se ocīdi; ĩmaju konòbu, vâko misto dī kiša ne pàda; ònda cīlu zīmu friškī pomedôr; ònda dōže čovik kò zna ôkle; ònda priko vòga sansīra znâ; a pòlak će donīti; gòri, dī su tē māsline; sà svê ĩma priko zemjê; nīje se bīlo krūva kupīti kãj i sà svūgdi; nêka mǎlo bòje mirīši krūv; Tò se ĩbovi zvāli; jedân dān priko nedīje; bīlo plātno; dōšlo prôlice; upòlak sūvoga dōma dōnili; lāsje bi ga bīlo dōma donīti; jêdna vřst zemjê kojâ se mīsila; sapūn se nīje mōga mōre podnīti; bācila nà zid dā se procīdi; a òna sidī òli pletê; ònda ĩže kāsne nī dròp dòli; vāmo dvī ĩjade; ònda nãži čovika kòji će polīvati; Jã se iskrčala, ĩšla dòli; žàra ũja i dvī vrīce sūmpora; jòš nêko zvīre; dīte držīn; nêšto mečāla òko kùce, nīka kōnca; ònda bi dòli òdilo; ondà bi ociževā onī m^host; ònda bī se līvalo kròz tò sīto u kabāl;*

Uz dosljedan odraz jata u fonemu *i* zabilježeni su ekavski ostvaraji, ali su vrlo rijetki:

- òbedve bi bīle; u jūsta mēklo želēzo kōnu;*

Realizacija dugog ā prema o

U vodičkom govoru dugo *a* se pomiče prema *o* (ǣ), a izgovor takva glasa *a* varira u govornim situacijama od svjetlije varijante do varijante koja se pomiče prema glasu *o*.

- liti vâko u lădu; Ònda u tò naslăžu kamēňa; Čejāde znâ dī je svòje mēklo; ònda tò pobācu kamēne; mêche kùvati misto kušêrve, znâs?; tò je kušêrva domāća; Ònda òpe i na drūgi stvār; prodāji òtole ĩsto; trajâ desetāk dān, petnāest; cīlu gòdinu òpe prodāvati; u slānoj vòdi; mī smo imāli jêdnu kàmenicu mālu; dvā čovika kòji pogāžaju; òću nò a nêću vò prāvo; mēknu koromāča, nòga sjēmena; jã to nīšta nīsūn; nê znan sà kakò se zvāla; sukānci, bījci i tò bi se prālo; jā nê znan; mēne odvedū ũ*

poje sãmu; a mène strã; zvã se k^uos² stã se grözje gñãvilo; Põje bilo Gãj, Strãna; Stãza, tã je bila maslinãda; Lũce Pãtkova ìže pũton; dĩ sã Ivãn leži, iz òne sòbe dĩm vãnka; stãra Mãre vidĩna; jã san Marĩjon izãsla vãnka pĩvi pũt kã je bila mãla; ãko se vrãtin; a òna, znãs prolãzi mimõ me; kãko znã da je vrãžja; ù poje vodĩli kò je imã kãr, maštẽle; dõli je bĩja čẽp, a võde takãč;

Realizacija dugog o

U promatranom govoru zabilježeno je zatvaranje dugog samoglasnika *o* što potvrđuju sljedeći primjeri:

- *nẽ bi imãli stã põsla; Põčmu pomedõre; ònda pomedõru okĩni nãpolak; ònda onẽ tõpe, tõpe o pomedõr;*

Diftongacija

Diftong se definira kao „složeni glas koji nastaje neprekinutim klizanjem iz položaja jednog vokala u položaj drugog u istom slogu. U čakavskom se narječju javljaju diftonzi u svim kombinacijama, od *ie* do *uo*. Temeljna je značajka ipak da diftongacija zahvaća, obično istovremeno, dva fonetski središnja vokala, i to jedan prednjega niza (*e*) i jedan stražnjega niza (*o*)“ (Moguš 1977: 25). Vodički govor karakterizira:

- diftongacija vokala o (*õ* → *uo*): *u poje vodĩli kò je imã kãr, maštẽle, kòslatu, k^uos; ondã bi ociževã onĩ m^uost;*

Odras starojezičnog poluglasa ə

Grafem *ə* nastao je izjednačavanjem refleksa poluglasova ѣ i њ. Refleks glasa *ə* u tzv. jakom položaju u vodičkom govoru daje *a* (*dan*). Javlja se čakavska jaka vokalnost, odnosno vokalizacija glasa *ə* u slabom položaju, što potvrđuju sljedeći primjeri:

- Prefiks *və* > *va*: *vъzmi* > *vəzmi* > *vazmi*: *vãzmi* *nõvce*,³
- *dãska* *vẽlika dĩ se ròba perẽ;*

² *k^uos* = velika drvena posuda u kojoj se gazilo grožđe

³ Snimka br. 15, snimljena 2015.

Prijelaz prednjeg nazala ϵ iza j

Danas je u mnogim čakavskim govorima refleks psl. $*\epsilon > a$ iza j , \check{c} , \check{z} potvrđen u manjem broju primjera, dok je promjena u prošlosti bila zastupljenija. Spomenuta transformacija fonema ϵ u čakavskom sustavu nije vodila samo slijevanju u fonem a , već je imala dvije faze: „prvu, stariju, s prijelazima $j\epsilon-$, $\check{c}\epsilon-$, $\check{z}\epsilon-$ u $ja-$, $\check{ca}-$, $\check{za}-$ (*jazik, počati, žati*) i drugu, noviju, s refleksom $\epsilon > e$ (*měso > meso*). Starija faza seže daleko u prošlost kad se i \acute{e} iza palatala bilo mijenjalo u a : *krikēti > kričēti > kričati, legēti > ležēti > ležati*. Ta je promjena bila u čakavskom narječju mnogo dosljednija o čemu svjedoče i primjeri kao *njazlo* 'gnijezdo' i *jadro* 'jedro', te se spomenuta promjena protekla od njih i na slučajeve sa ϵ iza palatala“ (Moguš 2010: 38).

Primjeri iz vodičkoga govora u kojima je vidljiv ostvaraj otvorenijeg izgovora fonema ϵ , odnosno odraz $\epsilon > a$ iza palatala j :

- *bīle dvī jatīve*;⁴

Primjeri iz vodičkoga govora u kojima je vidljiv odraz prednjeg nazala $\epsilon > e$:

- *Čěka nas mēso, jŭka kŏ nŭ lŭpo; četīre, pēt ŭbov; gonŭti ōvce i kŏne; dēsēt bārŭl;*

Stražnji nazal φ

Stražnji nazal φ reflektira se u analiziranom govoru kao u o čemu svjedoče primjeri:

- *ŏnda čovŭk na ruku mlija; dŏžēju mužŏvi žēne prātiti;*

Prijevojni lik $a : e$

Realizacija sekvencije $ra- > re- / -ra- > -re-$ ogleda se u sljedećim primjerima:

- *tŏ mi vāko da restē vĕliko, ōnda cvatŭ; ondŏ ka narestē ōnda mĕkni ŭ sridu pikēt;*

⁴ Snimka br. 1, snimljena 2015.

Redukcija samoglasnika

U promatranom su govoru ostvarene vokalske redukcije. Uvijek se reduciraju nenaglašeni vokali.

Redukcija samoglasnika *o* na apsolutnom početku riječi:

- *nõde nẽ; i vãko glẽda, vãmo; Ōna se bojãla òca i strĩca Danẽ, ne Danẽ, nõga Jolẽ; õn je mećã na maštẽl vãko; õnda nõ jẽdnu vãko volĩku plõću; õnda se bãci nõ štã se izgãzilo; võ je maštẽl, gãzija bi; vo je svugdi u moru bilo krugov;*

Oprečno redukciji samoglasnika *o*, javlja se umetanje samoglasnika *o* na početku pokaznih zamjenica *taj, ta, to*, analogijom prema pokaznoj zamjenici *ovaj* u primjerima koji su karakteristični za starije govornike vodičkoga govora:

- *jẽdnu pedesẽ otĩ strũk vẽzalo; Istĩžu otẽ strũke; Pe-šẽst otĩ jãm; tõ kũvaš zĩmi, otĩ suvĩ; Otõ su nãši govõrili, mõj pokõjan dĩda; i ondã bi õni s otõn gnĩlon; i vĩdi õna iz otẽ ponĩstre dĩm; iz otõga bẽštije mẽso pãdalo;*

Redukcija vokala *e* u srednjem slogu ispred *r*:

- *ĩsti matrijãl;⁵*

Što se tiče samoglasničkih skupina, hijat se uklanja kontrakcijom ili zamjenom dočetnog fonema *o* fonemom *j*.

- Kontrahirani oblik u leksemu kao glasi ka: *A jã kã svẽtila se ãko se vrãtin;*
- Zamjena finalnoga o fonemom j zabilježena je u riječi kao: *nĩje bĩlo krũva kãj i sã kupĩti, nĩgdi;*

⁵ Snimka br. 1, snimljena 2015.

4.1.2 Konsonantizam

Inventar

Suglasnici

Šumnici				Sonanti			
p	b	f		v			m
t	d				l	r	n
c		s	z	j			ň
ć	đ	š					
č			ž				
k	g	x					

Distribucija i realizacija

Redukcija okluziva *d* u riječima „kad“, „kod“ i „sad“

U promatranom je govoru zabilježena redukcija okluziva *d* na početku riječi „kad“, „kod“ i „sad“:

- *Kà štà, štà, kǎže; òni tàmo išli kò ně pa je natùkli; izàšla vǎnka pǎvi pǔt kà je bìla mǎla, âjme, kà èvo ti ně; jǎ govòrin: “Štǎ ću sǎ?!“;*

Redukcija finalnoga *t*

Redukcija finalnoga *t* zabilježena je u riječi *opet* i u u brojevima *deset*, *pedeset* i *šezdeset*.

Redukcija finalnoga *t* u riječi *opet*:

- *Ònda òpe i na drǔgi stvǎr; jědna jǎma pa òpe drǔga jǎma;*

Redukcija finalnoga *t* u brojevima *deset*, *pedeset*, *šezdeset*:

- *Kürtovci po děse kílometri; mĩ smo imǎli jědnu kǎmenicu mǎlu o pedesê litar; daděmo mu pedesě, šezdesě litar vĩna;*

Oponentno redukciji finalnoga *t* u brojevima, u vodičkom govoru zabilježeni su primjeri bez redukcije:

- *tô je bĩlo mǎre bĩti pedesět; děset bǎrĩl;*

Fonem *x*

„Nastanak novoga suglasnika *f* otpočetka se vezuje uz naslijeđeni općeslavenski suglasnik *h* ponajprije činjenicom da je novopridošli *f* u početku, dok se još nije ustalio u sustavu, alternirao s *h*. (...) Suglasnik *h* je nakon starojezičnog razdoblja pokoleban u svim dijelovima hrvatskoga gdje nije bilo snažnijih adstratnih i superstratnih poticaja u obliku civilizacijskih primljenica s fonemom *h* u strukturi“ (Lukežić 2012: 115). Prema dijalektološkim potvrdama u 20. stoljeću, suglasnik *h* je „pretežno u štokavskim ali i nekim južnočakavkim sustavima djelomice ili posve nestao, pri čemu se (obično u hijatskim, rjeđe u rubnim položajima u riječi) zamjenjivao drugim suglasnicima: sonantom *j* ili *v*, ili okluzivom *k*“ (Lukežić 2012: 115).

Fonema *x* gotovo da i nema u glasovnom ostvaraju u vodičkom govoru. Zabilježen je u dvama primjerima:

- *ònda kǎ kũva jũhu ònda měće kũvati mĩsto kušěve; I sǎ hotěli, sǎ kafĩći;*

Fonem *x* je u određenom položaju iščezao ili se supstituirao drugim glasom što je kongruentno dijalektološkim potvrdama u 20. st.

Primjeri iz vodičkoga govora koji potvrđuju izostanak fonema *x*:

- *lĩti vǎko u lǎdu; ondǎ bi po nĩ jědnu pedesě otĩ strũk vězalo; pe-šěst ĩma ĩ; ònda cĩlu zĩmu friškĩ pomedõr; ònda šěst, sědan tĩ fažolõv; ònda õcu bõje ovõ štǎ je čarnĩje; jǎ ostǎla i oprǎla bĩ ròbu; a měne strǎ; dõkle nĩje bĩlo tĩ košõv;*

Primjeri iz vodičkoga govora koji potvrđuju supstituciju fonema *x* fonemom *v*:

- *svě zàjedno mečàli něka kùva; ònda bì jùdi nĩ, kà se tó iskùva kà vřše nřje slàko; Ònda krùv svàke sòrte; nřje bìlo krùva kàj i sà kupiti; upòlak sùvoga dòma dònili;*

Primjer iz vodičkoga govora koji potvrđuje supstituciju fonema *x* fonemom *k*:

- *Čěka nas mēso, jůka kò nĩ lĩpo;*

Protetsko j

U praslavenskom jeziku protetski suglasnici su bili *j* i *v*. Kada bi se u govornom lancu našle jedna do druge riječi koje su završavale i počinjale samoglasnikom, unosilo se protetsko *j* ili *v* ispred samoglasnika na početku drugog oblika kako bi se spriječila asimilacija usljed koje bi se narušila osnovna struktura sloga. Njihova konfiguracija u riječi ovisila je o samoglasniku ispred kojega se dodaju pa se „ispred tzv. prednjih samoglasnika unosio suglasnik *j* (npr. hrv. prezent *jest*, *jela* 'stablo toga imena'), a ispred stražnjih suglasnik *v* (npr. hrv. *vidra* < *vydra*)“ (Moguš 2010: 81).

Primjer protetskog suglasnika *j*:

- *u jůsta mēklo želězo kòňu;*⁶

Umetanje intervokalnog j

Osim u protetskoj službi, suglasnik *j* zabilježen je i u intervokalnim pozicijama i to u primjerima:

- *Ònda si ošůšija; òli bi dònija u kùcu; kà si tĩ břjac namočija; nòde břja zĩd; Jòle je třja natřći jedàn pūt; ònda bi čovřk găzija văko; m^hošt bi grăbija; ondà bi bācija svě zàjedno; a dòli je břja čěp; kůpija bi čovřk nũ štà mēje; nē bi găzija, spqšija se; drůgi dřja sa jaglõn sašija;*

⁶ Snimka br. 1, snimljena 2015.

Umetanje finalnoga k

Dočetno k umeće se u riječima „pola“ i „napola“:

- *Ônda ôman plātu, pòlak plātu, a pòlak će ka dōžu pò to; ônda pomedôru okîni nàpolak;*

Depalatalizacija

„Depalatalizacija na čakavskom tlu zahvaća dva konsonanta, *lj* i *nj*, koji su vrlo slični po svom položaju pri artikulaciji. Međutim, rezultati depalatalizacije nisu svugdje isti. Kod *lj* treba razlikovati dvije vrste depalatalizacije: jedna je *lj* > *j*, a druga *lj* > *l*. Prva je općečakavska. Razlog joj je u činjenici da minimalnim slabljenjem artikulacije konsonant *lj* prelazi u *j*. Druga je lokalna“ (Moguš 1977: 90).

U vodičkom govoru je sačuvana prva, općečakavska depalatalizacija:

- *ù poje vodîli kò je imă kâr, maštêle; ondă bi se jûdi pričali: ù poju ùbralo; Čejăde znă dî je svôje mĕklo; ônda nălij ûja; nĕgo sămo iz zemjĕ; Štă je u zĕmji tô îma, štă nĕje zĕmja nĕma nîšte; nĕka mălo bôje mirîši krûv; jedân dân prîko nedîje; jer kă si tî bîjac namočîja ôn je pûn vodĕ; mălo bi nô tîjalo; ajde ù poje ś nîma; ônda äko îma vîše judî; Tò je bîlo şupjîna; vămo dvî îjade; jă nedîjon u cĕkvu;*

Dočetno l

Dočeti sonant *l* rijetko se čuva u vodičkom govoru. Zabilježen je na dočetu oblika N i A jd. sljedećih menica:

- *ônda bîja vōde kabâl, vōde sîto; vĕl dugî dvă mĕtra; ônda bi se lîvalo kröz tô sîto u kabâl;*

Promjena dočetnog -m > -n

Prelazak sonanata *m* u *n* naziva se i adrijatizmom jer ne obuhvaća samo čakavske nego i štokavske obalne i kopnene govore. Čakavski dijalektolozi su vrlo rano uočili prijelaz

dočetnoga *-m* u *-n*, Mate Hraste je posvetio posebnu pažnju ovoj pojavi s ciljem njezinog obrazloženja, ali i Milan Moguš, izlažući podrobno tumačenje koje oponira Hrastinom.⁷

- *A jã san Marìjon izàšla vãnka p`vi pũt; A jã govòrin; àko se vrãtin;*

Prijelaz *n > ñ*

U skupini velar + *n* dolazi do umekšavanja nazala što potvrđuju primjeri:

- *a jã nõsin gñôj, mēčen na vñpe gñôj; zvã se k^hoš štã se grözje gñãvilo;*⁸

Vodički govor u nekim primjerima čuva skupinu *gn*:

- *tô se je prãlo u gnĩli;*⁹

⁷ Hraste obrazlaže promjenu dočetnog *-m* u *-n* teorijom lakšeg izgovora. Smatra da je mnogo „lakše na kraju riječi izgovoriti glas *n* nego *m* jer za izgovor glasa *m* potrebno je zatvoriti usne, što je izvjestan napor, a za izgovor glasa *n* toga napora nema...” (Moguš 1977: 79). Nadalje, negira utjecaj romanskih jezika na ovu pojavu. Moguševo je mišljenje glede tumačenja ove pojave oprečno Hrastinom. Prije svega postavlja dva pitanja koja se odnose na teoriju lakšeg izgovora: „1. Zašto se ne mijenja nenastavno završno *-m* u *-n* (uspor. najam, zajam, sâm, dim...) jer je i ono jednako „teško“ kao i nastavačno? 2. Osim *m* dvousnjeni su još *p* i *b*“ (Moguš 1977: 80). Dvousnjeni suglasnici bi prema Mogušu trebali prvi otpjeti promjenu jer je njihov izgovor teži, atikulacija je jača. Sukladno tome „tumačenje prijelaza završnog nastavačnog *-m* u *-n* kao posljedica lakšeg izgovora ne djeluje uvjerljivo“ (Moguš 1977: 80). Moguš traži dokaze i u originalnom izdanju Marulićeve Judite i konstantira: „Budući da isti znak (crtica) stoji i umjesto *m* i umjesto *n*, jasno je da je dolazilo do neutralizacije tih dvaju fonema, pa se crticom označavalo samo ono što je spomenutim konsonantima bilo temeljno i zajedničko, tj. nazalnost. Sve ostalo, dakle ono što će se fonetski ostvariti pored obavezne nazalnosti, zavisilo je od slijedećeg fonema. Fonetska realizacija postaje irelevantna u odnosu na značenje kad se povezuje s morfološkim konstantama, kao što su nastavci ili nepromjenjive riječi. U takvim slučajevima fonemi *-m* i *-n* prestaju oponirati. Za razliku od toga kod završetka leksičkog morfema ne može doći do neutralizacije fonema *-m* i *-n* jer od njihova izbora ovisi ili može ovisiti značenje“ (Moguš 1977: 81). Sukladno tome značenjski je sasvim „svejedno kako će se fonetski ostvariti npr. *napokō*, tj. da li *napokom* ili *napokon* jer u našim sustavima nije ostvariva razlika između *napokom* i *napokon*“ (Moguš 1977:81). Prema Mogušu se „završno *-m* u primjerima kao *sâm*, *sram*, *dim* (...) ne može zamjenjivati sa *-n* jer je ostvarena ili ostvariva razlika između *sâm* i *san*, *sram* i *sran*, *dim* i *din* (...)“ (Moguš 1977: 81). Što se tiče romanskog utjecaja na ovu pojavu, Moguš, kontrastno Hrastinom mišljenju, smatra da je vrlo vjerojatno poticaj dolazio sa strane, odnosno da je bio romanski.

⁸ gñãvilo-gnječilo

⁹ S. Vulić u radu *Govor otoka Drvenika* (2000: 572) kaže: "Imenica *gnjila* u značenju ‘glina’ razvila se iz praslavenskoga naziva **glina*. Metatezom sonanata ostvarena je promjena *glina > gnila*, a zatim promjena *gn >*

Navezak –n

U vodičkom govoru zabilježena je pojava naveska –n u dvama primjerima:

- *mi niman a oni nami; ako se vrātin, ako ižen čā òman;*

Slogotvorno r (V+r)

U vodičkom govoru slogotvorno *r* javlja se u početnom, središnjem i finalnom slogu riječi, pred suglasnikom ili između dvaju suglasnika. Zabilježen je samo jedan primjer realizacije popratnog vokala *a* uz *r*:

- *a vō je čarnīje;*

Rotacizam

Rotacizam u prezentskoj osnovi glagola *moći*, odnosno zamjena intervokalnoga frikativa *ž* za sonant *r* po shemi VŽV > VrV, zabilježen je u vodičkom govoru u sljedećim primjerima:

- *mōre gōdina dān se močiti; ne mōreš ti š hīn vlādati;*

Metateza *vbs > vās > sv

U vodičkom govoru javlja se metateza starojezične skupine *vbs > vās > sv:

- *nēgo pīvali pīсме svāke; svāk mēće tōte; svē poīsti, svē prodāti; sā svē ovī sāmi, tē prešīne; Zāto i bōlest svāka;*

Asimilacija suglasnika

Kada se šumnici *s* i *z* nađu ispred nepčanog suglasnika *nj*, ostvaruju se u frikativima *š* i *ž*:

gnj." Prema Skoku (1971: 569): gnjila (sjeverna Dalmacija, metateza l-ŋ > ŋ-l s prijelazom n > nj zbog g kao u gnoj > gnjoj) »argilla, vrsta ilovaste zemlje«; praslavenska i sveslavenska riječ.

- *tāko tā slika sādā, svè š ñõñ govõri; ne mòreš ti š ññ vlādati; ājde ù poje š ññma; iž ñēga kōža pāda, mēso;*

Asimilacija suglasnika na daljinu

Pojava ujednačivanja na daljinu ne obuhvaća glasove koji se izravno dodiruju, već je riječ o asimilaciji prednjonepčanoga glasa *š* i glasa *š* u susjednom slogu. Asimilacija suglasnika na daljinu ne uzrokuje promjenu u značenju riječi.

Primjeri asimilacije na daljinu:

- *õnda mēkni nēka se šūši; Õnda si ošūšija, õnda si je istūka; nēka se mālō prošūši;*

Skupina *jd* u prezentskim osnovama tvorenim prefiksacijom od glagola tipa **idti*

U prezentskoj osnovi glagola tvorenih prefiksacijom od glagola **idti* javlja se skupina *jd*¹⁰, odnosno od dvaju samoglasnika na granicama morfema razvio se diftong, u infinitivima **do-iti*, **na-iti*, **u-iti*, **za-iti* > *dojti*, *najti*, *ujti*, *zajti* i u prezentima **do-idete*, **na-idete*, **u-idete*, **za-idete* > *dojdete*, *najdete*, *ujdete*, *zajdete*.¹¹

- skupina *jd* u prezentskoj osnovi glagola *doći* < **doiti*: *dōjde nākon gōdine dān*;
- skupina *jd* u prezentskoj osnovi glagola *ući* < **uiti*: *ūjde gazāč*.¹²

Položaj za jotaciju u skupini *jt* (*jt* > *ć*) omogućen je „premetanjem sastavnica u slijedu *jt* koji je nakon apokope infinitivnoga *-i* izbio na dočetak osnove, gdje po distribuciji suglasničkih skupina nije dopušten slijed sonanta i okluzivnog šumnika: *dojti* > **dojt* > **dotj* > *dot'* - *doć*. Premetanje i potom jotacija dentala *t* u osnovi infinitiva zajednička je ČAK. i zapadno-ŠTOK. starojezična inovacija“ (Lukežić 2012: 201). Djelovanjem su analogije

¹⁰ Usp. Vranić 2002: 63

¹¹ Usp. Lukežić 2012: 199-200

¹² Snimka br. 1, snimljena 2015.

„premetanje i jotacija zahvatili i dental *d* u osnovama prezenta i imperativa: dojdete-dojdite > *dodjete-dodjite > *dođete-dodīte*“ (Lukežić 2012: 201), što je vidljivo u primjerima:

- *ònda dōže čovik; dōžu jūdi; dōžemo dōma òko dēse jedanāest urī;*

Osim skupine *jd* u prezentskoj osnovi glagola tvorenih prefiksacijom od glagola **idti*, u vodičkom govoru zabilježena je i skupina *jđ*, odnosno premetanjem sastavnica *jd* > *dj* i nakon jotacije denatala *d*, ispred jotiranog dentala ostaje i dalje sonant *j* što potvrđuju primjeri:

- skupina *jđ* u prezentskoj osnovi glagola doći < **doiti*: *dōjžen kōd tē kōlēgice*;¹³
- skupina *jđ* u prezentskoj osnovi glagola izaći < **izaiti*: *nēma šânse da ti izājžeš vānka*;

Refleks suglasničkog skupa **dj *daj* > *ž*

U promatranom govoru refleks suglasničkog skupa **dj *daj* je *ž*:

- *ònda dōže čovik; Ònda dōžu jūdi; dōžemo dōma òko dēse-jedanāest urī; iže jēdna starīja žēna; àko ižen cà òman;*

Refleks suglasničkog skupa **zdj *zdaj* > *zj*

Suglasnička skupina **zdj *zdaj* u vodičkom se govoru realizira kao *zj*:

- *zvā se k^uoš štā se grōzje ghāvilo; upāla si kà lisīca u gōzja;*

Suglasnički skup **stj, *skj* > *šč* ali i **stj, *skj* > *št*

Odraž praslavenskih skupina **stj* i **skj* je skupina *šč* i skupina *št*. Zabilježen je mali broj primjera šćakavizama.

Primjer šćakavizma:

- *nīje bīlo jōšće ovē*;¹⁴

¹³ Snimka br. 1, snimljena 2015.

¹⁴ Snimka br. 3, snimljena 2015.

Infiltracija štokavskih jezičnih elemenata (**stj*, **skj* > št):

- *i tô bi se puštàlo cìli dân dà se nà moru;*

Redukcije početnoga suglasnika u suglasničkim skupovima

pš- > š-

„U dijalektološkome je materijalu u svim ŠTOK., ČAK. i KAJK. dijalektima slijed *pš- u pravilu izbjegnut izostavljanjem prvoga okluziva“ (Lukežić 2012: 74).

U vodičkom govoru redukcija slijeda *pš-* zabilježena je u riječi *pšenica* o čemu svjedoči primjer:

- *Tôte smo ìsto sìjali šenìcu, žìto;*

***bč- > pč- > č-**

Izbjegnuti slijed *pč-* izostavljanjem prvoga okluziva potvrđuje sljedeći primjer:

- *Dàvor čèle imà, pòd Okiton;*

***kd- > gd- > d-**

Početni slijed **kd-* je „nakon asimilacije po zvučnosti opstao kao *gd-* u ŠTOK. I KAJK. u likovima izmijenjenim kasnijim promjenama“ (Lukežić 2012: 72): *gdi*, *gde*, *gdje* i *gde*, a prema potvrdama u dijalektološkom materijalu iz 20. stoljeća, „početni je slijed *gd-* u ŠTOK., KAJK. i južnim ČAK. najčešće ukinut redukcijom prvoga člana“ (Lukežić 2012: 73).

Primjeri iz vodičkoga govora koji potvrđuju redukciju prvoga člana slijeda *gd-*:

- *něma štà, dì ìci; Čejãde znâ dì je svõje mèklo;*

***kt- > tk- > k-**

„Sudeći prema zapisima u starijim tekstovima i dijalektološkome materijalu iz 20. stoljeća, početni slijed **kt-* u oblicima upitno-odnosne zamjenice za 'živo' u hrvatskim narječjima nije opstao“ (Lukežić 2012: 70), ali su i nakon preinake slijeda *kt-* > *tk-* „ostali sljedovima dvaju okluziva, te su u organskim govorima i dalje podliježali dodatnim

preinakama“ (Lukežić 2012: 70), odnosno redukciji prvoga okluziva ili zamjenom prvoga okluziva frikativom.

Redukcija prvoga okluziva slijeda *tk-* :

- *ònda kasnìje kò je imâ, pèka, kò nìje imâ jàdan je dòma; Kò je vò ùžga?; Ònda bi ù poje vodìli kò je imâ kâr, maštèle;*

tk- > k-

Slijed **tk-* „u primjeru *tkati* (< ZJsl. **təkati*) potvrđen je neizmijenjen u starijim tekstovima: *ztkah* u Žićima (Malić, 1997)“ (Lukežić 2012: 73), dok je redukcija prvoga člana slijeda *tk-* potvrđena u „ČAK.: *kalica* (...), *kanje*“ (Lukežić 2012: 74).

Primjeri iz vodičkoga govora koji potvrđuju redukciju prvoga člana slijeda *tk-*:

- *nâjprvo predû pànda pletû, ònda kàju, kàju tapète;*

Redukcija okluziva t u riječima „slatko“ i „otkinuti“

- *iskûva kà vîše nìje slàko;*
- *ònda pomedôru okîni nâpolak;*

Redukcija početnoga z u 2. l. jd. glagola „znati“

- *òni tàmo îšli ko nê pa je natûkli, nâś, tû stâru;*

Javlja se i primjeri u kojima ne dolazi do redukcije početnoga suglasnika:

- *ònda mèće kûvati mîsto kuśêrve, znâś;*

*Stvaranje novih konsonantskih skupova i promjena određenog fonema u konsonantskim grupama*¹⁵

***vž- > už-**

Preinaka slijeda prijelazom sonanta u samoglasnik najbliže artikulacije (v- > u-) zabilježena je u sljedećem primjeru:

- *Svè do kòmada ròbe užgâla;*

sc > jc

- *Drôb o prâjca;*¹⁶

Između ostaloga:

pronađen je malen korpus riječi s fonemom *f* koji pripada posuđenicama:

- *ònda cîlu zîmu friškî pomedôr; ònda volîki fažôl vîsi; A jùgo fortûna; I sà hotèli, sà kafiçi;*

supstitucija šumnika *f* sonantom *v* potvrđena je u sljedećem primjeru:

- *Nîje bîlo asvaltîrano*¹⁷;

dočetni samoglasnik *a* neodređene zamjenice *ništa* često se supstituira samoglasnikom *e*:

¹⁵ Stvaranje novih konsonantskih skupova ispadanjem jednoga od dvaju suglasnika u suglasničkom nizu ili promjenom određenog fonema u konsonantskim grupama vrlo se često obrazlaže tendencijom za pojednostavljivanjem izgovora pojedinih konsonanata ili konsonantskih skupova. Međutim, Moguš se ne slaže s tom konstatacijom. On smatra da je „svaki govor uvijek napor, pa se govorne realizacije određenih lingvističkih sustava ne razlikuju lakšim ili težim izgovorom nego drugačijim izgovorom. Kategorija lakšeg izgovora u tom smislu uopće ne postoji. Iz toga slijedi zaključak da istraživanja treba usmjeriti na analizu onog faktora koji je prouzročio promjenu strukture čakavskih konsonantskih skupova. Taj je faktor – slog. Analize pokazuju različito djelovanje njegovih dviju komponenata: sonornosti i napetosti“ (Moguš 1977: 85). Stoga bi se umjesto tzv. teorije lakšega izgovora trebalo usredotočiti na slog i na djelovanje njegovih dvaju elemenata na promjene u konsonantskim skupovima.

¹⁶ Snimka br. 1, snimljena 2015.

¹⁷ Snimka br.1, snimljena 2015.

- *přvo nřsu znřli zř niřte, nřgo sřmo iz zemjř;*

supstitucija suglasnika *p* suglasnikom *v* u suglasničkom skupu *pć*:

- *Ůvće nřje břlo, nřgo sřmo jřdna; vinćřli smo se u Ůvćini u řibeniku;*

lik veznika *ili* često je izgovoren oblikom *oli*, odnosno početno *i* se supstituira vokalom *o*:

- *Ůnda sprřmař u jřdne, Ůli vřžove, Ůli sakřt;*

lik veznika *jer* ponekad se realizira u obliku *jerbo*:

- *Ůnda mřknu jřdno nřka znadř, jřrbo svřk mřće tŮte;*

lik priloga *joř* ponekad je izgovoren oblikom *jořće*:

- *nřje břlo jŮřće ovř;*

u komparativu pridjeva s jednosložnom osnovom koja zavrřava na *ř* zabilježena je sljedeća realizacija:

- redukcija glasa *k* ispred *ř*: *lřřje bi ga břlo dŮma donřti;*
- pojava glasa *j* iza *ř*: *lřřje bi ga břlo dŮma donřti;*

u komparativu pridjeva s jednosložnom osnovom koja zavrřava na *ž* zabilježena je sljedeća realizacija:

- pojava glasa *j* iza *ž*: *Mřni třžje vřmo-nřmo odřti;*

gv > g:

- *upřla si kř lisřca u gŮzja;*

stezanje (kontrakcija) u riječi *kasnije*:

- *donesř dŮma, Ůnda křřne přjaju;*

4.1.3 Prozodija

Prozodijski sustav zatečen na terenu čine tri naglasaka: kratkosilazni (˘), dugosilazni (ˉ) i akut (ˑ) što je potvrda očuvanja klasične čakavske akcentuacije (spomenuta tri naglasaka) u vodičkom govoru.

Kratkosilazni naglasak nalazi se:

- u jednosložnim riječima: *něma štà; jòš ùjutro òvce napǎsi*;
- na početnom slogu dvosložnih riječi: *něgo pìvali pìsme; štà je tǎne; vèlika žica*;
- na početnom slogu višesložnih riječi: *tòte bi se nǎpili; kǎmenicu mǎlu*;
- na središnjem slogu višesložnih riječi: *istězali brnǎstru; prostrojìlo bi se*;
- na dočetnom slogu: *ònda dǒže čovik; òli vǎžove, òli sakět*;

Dugosilazni naglasak nalazi se:

- u jednosložnim riječima: *a mène strǎ; jǎ nòsin gnòj*;
- na početnom slogu dvosložnih riječi: *ondà bi se jùdi pričali*;
- na središnjem slogu višesložnih riječi: *izmǐkale pomedôre; kǎ bi kušêrvu prǎvile*;
- na dočetnom slogu: *voliki fažôl vǐsi; kròz tǒ sǐto u kabâl*;

Akut se nalazi:

- na početnom slogu dvosložnih riječi: *žène prèle, plèle; kǎ bi se točìlo vǐno*;
- na početnom slogu višesložnih riječi: *trǔdna i ũmorna*;
- na središnjem slogu višesložnih riječi: *pobǎcu kaměhe*;
- na dočetnom slogu: *nǎjprvo predǔ; pletǔ, ònda kǎju*;

Duljine

Staro je obilježje čakavskih govora čuvanje prednaglasne i zanaglasne duljine. Prednaglane duljine se čuvaju rijetko u vodičkom govoru. Na mjestu prednaglasne duljine uglavnom je pomaknut naglasak :

- *ondà bi se jùdi pričali; a žène prèle, plèle, kǝpale, istězali brnǎstru; ondà biju nǐ izmǐkale pomedôre; ondà biju procǐdili pomedôre; Ondà bi vězali ònda èto otô bi se cǐdilo; Ònda bǎcaju oté, tvrdô, tǒ štǎ se bǎci; cǐlu gòdinu òpe prodǎvati; Ònda si*

ošušija; kà bi se točilo vīno; nēma nište; ònda bi se prostrojilo lūga; vřst zemjē kojâ se mīšila i u tōmu bi se prǎlo; Kà bi se tō òpralo, ocīdilo; Uz mōre san bācila nà zid a ònda kò je imâ vīna ònda bi se līvalo;

Čuvanje prednaglasne duljine zabilježeno je u nekoliko primjera:

- *bācija svē zàjedno; ònda čovīk nà ruku mlīja, nē bi gāzija, spāšija se; dōkle nīje bīlo tī kōšōv; na tōj dāskī konòp, ònda se tō dīgne; dōjžen kòd té kōlēgice;*

Zanaglasne duljine su pokraćene:

- *svōj īmaš īsti; òpe i na drūgi stvār;*

Duženje pri prenošenju naglasaka prema početku riječi

Duženje pri regresivnom pomaku potvrđuju primjeri koji slijede:

- *nē bi imāli štā pōsla; a žēne prēle, plēle; jēdna je dāska vēlika; u mōru òli u slānoj vōdi; Ònda u sēlu; mōje dōba; mēni sēstra prije pōla gōdine umřla; òna je bīla mālo čvřšća dōkle bi tâ gnīla i tâ vōda izāšla; vřze jēdna stārīja žēna ū poje blāgon; Òće mōja māla s tōbon; òni sīju bōb, bīže; a Cvījo tāmō u svōju kūcu;*

Akut se čuva na ultimima, a kratki se pomiče prema početku riječi:

- *sā svē īma priko zemjē; nēgo sāmo iz zemjē; Ònda pōlak vodē, pōlak vīna;*

4.2 Pojedine sintaktičke posebnosti

4.2.1 Red riječi / inverzija

„Temeljno pravilo reda riječi u hrvatskom književnom jeziku jest da tema dolazi prva, a za njom rema. Ako je slijed obratan, osobito je istaknuta rema“ (Katičić 2002: 523). Prema tome, manje obavijestan dio rečenice je tema, a onaj obavjesniji je rema. Ili pak, kako kaže Katičić, „tema je dakle ono što je već tu, zatečeno, na što se nadovezuje, a rema je ono što se o tome izriče kao novo“ (Katičić 2002: 29-30). Na osnovi pretpostavke da je subjekt tema, a predikat rema, mogu se razlikovati „dvije vrste reda riječi: stilski neobilježen i stilski

obilježen“ (Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika 2005: 584). Stilski neobilježen red riječi „u jednostavnoj rečenici je takav poredak riječi u kojemu se subjekt nalazi na prvome mjestu, predikat iza subjekta, a objekt iza predikata. Redoslijed osnovnih sintaktičkih kategorija (predikata, subjekta, priložne oznake i objekta) u stilski obilježenom redu riječi vrlo je slobodan. Govorniku su neke rečenice, neke skupine riječi ili neke riječi važnije od ostalih pa ih želi istaknuti“ (Barić, Lončarić, Malić, Pavešić, Peti, Zečević, Znika 2005: 590-591).

Čakavsku sintaksu karakterizira uglavnom slobodan red riječi u rečenici. Takav red riječi karakterističan je za vodički govor što je vidljivo u primjerima koji slijede:

- *Po trîdeset mîr vîna bi jã i mãti imãle; I ònda nãži čovîka kòji će polîvati nan; a nîje cùkra bìlo i vodě, sãmo vîno; i đî sã Ivân ležî, iz òne sòbe đîm vãnka;*

4.2.2 Pozicija atributa u odnosu na imenicu

„Atribut je riječ koja se dodaje kao bliža oznaka imenici, imeničnoj zamjenici ili poimeničenom pridjevu. Atribut može biti pridjev, zamjenica (posvojna, pokazna, neodređena, zamjenice totaliteta *sav, svaki, svakakav*), zamjenički pridjev identiteta, redni broj“ (Težak- Babić 2007: 241). Što se tiče njegove pozicije u odnosu na imenicu uz koju se nalazi, u običnom i neutralnom redu riječi atribut (može ih biti i više) stoji ispred imenice.

„Mogu se, međutim, ne samo radi stilske ekspresivnosti nego i radi uravnoteženijega rasporeda, i da se razbije monotonija, rasporediti tako da atributi stoje s obje strane imenice“ (Katičić 2012: 427).

U vodičkom govoru najveći broj potvrda odnosi se na „sročne attribute kojima se izriče opis koga ili čega, ili pak odnos pripadanja komu ili čemu“ (Vlastelić 2009: 185). Pozicija je atributa u odnosu na imenicu trojaka: pozicija atributa ispred imenice, pozicija atributa iza imenice te pozicija atributa ispred i iza imenice.

- **atribut + imenica:** *a mōja mãti nōj po ìmenu; „Ōće mōja mãla s tòbon îci?“; Ōnda jã po òvce s ñîma, ãjde čûvati s otôn ženôn; ònda òpe jã ñîma motîkon tûci ovî rêd; Ōnda òpe nōsi tãmo îs kara ghôj na smûru, ònda ãko ìma vîše judî; Tò je bìlo supjîna, îže tekucî m^hošt dōli u maštêl; Di kò je krševîta zēmja tôte je grōzje bōje; Lûce Pãtkova îže pûton i đî sã Ivân ležî, iz òne sòbe đîm vãnka; i vîdi òna iz otě ponîstre đîm; ònda*

võde je jedân konòp, ònda dîgnu vô, ònda ìže kàšné nî dròp dòli; kupìla mâloga tovarčìca i na tòmu tovarčìcu àjde ù poje; òn mèni pòlije trî-čètìri pût; gòri sêno i žàra ûja i dvî vrìće sùmpora; pùna tâ dràča ròbe izgòrene;

- **imenica + atribut:** *màti negòva probùdi me; pùna tâ dràča ròbe izgòrene; a jùgo fortûna;*
- **atribut + imenica + atribut:** *nòde je bìla konìstra nézine ròbe čistê;*

U vodičkom govoru vidljivi su i primjeri u kojima se više atributa nalazi ispred imenice:

- *ìže jêdna stārìja žèna ù poje blâgon; òli kòji nèradni dâñ òni nêće ù poje ìci; jêdna lîpa konìstra štà se mèće ròba;*

U preoblikovanju predikata u atribut „nema razlike između pravih pridjeva i pridjevskih zamjenica. Svaka posvojna zamjenica ako izražava pripadanje subjektu rečenice u kojoj stoji kao atribut zamjenjuje se povratno-posvojom zamjenicom *svoj*“ (Katičić 2002: 422).

Primjeri iz vodičkoga govora u kojima je to vidljivo su:

- *a Cvîjo tàmò u svòju kùću; mî smo imàli svòj bunâr¹⁸;*

4.2.3 Pozicija apozicije u odnosu na imenicu

„Preoblika kojom se predikatna imenica jedne ishodišne rečenice uvrštava uz imenicu u drugoj jednako onako kako se pridjev uvrštava atribucijom zove se apozicija. Apozicija se s imenicom uz koju stoji slaže samo u padežu. Također, često se s imenicom slaže i u rodu i u broju, ali to nije gramatičko ograničenje, već proizlazi iz smisla“ (Katičić 2002: 478). Apozicija može stajati ispred i iza svoje imenice. Koji će od ta dva položaja biti stilski obilježen ili neobilježen zavisi od frazeoloških navika. Neutralan je onaj redoslijed koji je u izričaju običniji.

U vodičkom govoru apozicija se nalazi ispred, ali i iza imenice uz koju je uvrštena:

- *pòje bìlo Gâj, Strâna, Stablînac, Stâza; kà ìdemo dòmà jâ i Ānte, brät;*

¹⁸ Snimka iz 2012.

4.2.4 *Prezent*

„Apsolutno upotrijebljenim prezentom ili apsolutivom prezenta izražava se „prava sadašnjost“. To znači da se u tome obliku vrijeme govorenja podudara s vremenom odvijanja radnje u rečenici“ (Silić, Pranjković 2007: 191).

Primjeri iz vodičkoga govora u kojima je vidljiva prava sadašnjost su:

- *İže jědna stārĭja žěna ù poje blāgon; a ōna sidĭ òli pletē òli predē, a jā vrāćaj i čūvaj ōvce; ōni sĭju bōb, bĭže, a jā nōsin gñōj, mēcēn na vĭpe gñōj, bĭže; İže tekućĭ m^uošt dōli u maštēl; dōli stoĭĭ blĭzu Ānke Lugārove; Jā kōne gōnin, a ōn držĭ plūgo, òre;*

„Relativno upotrijebljen prezent, tj. relativ prezenta može izražavati radnju koja se odvijala u prošlosti. Takav prezent često se susreće u pripovijedanju prošlih događaja, pa se naziva *pripovjedačkim (historijskim) prezentom*“ (Silić, Pranjković 2007: 191).

Primjeri iz vodičkoga govora u kojima je vidljiv historijski prezent su:

- *Ōnda me ōna istrāši ù poju; svēcēn òli kōji blāgdan, òli kōji nēradni dān ōni nēcē ù poje ĭci, a ōni mēne odvedū ù poje sāmū; ōnda me pomōžu dovēsti dō poja ōnda me ostāvu nēka čūvan; ōnda İže tekućĭ, ovĭ, m^uošt dōli u maštēl, a vō ōnda kāsne dĭgnu; ōn mēni pōlije trĭ-četĭri pūt, jā ājde s ĭñn ù poje; lĭpo smo jā i ōn ĭšli rāno u ŭru-dvĭ popōnoću, dōžemo dōma ōko dēse-jedanāest urĭ, izorāli;*

4.2.5 *Elipsa pomoćnog glagola biti u perfektnim oblicima*

Ukoliko u rečenici nije izrečen glagolski dio predikata, „takva se rečenica naziva *neoglagoljena* ili *bezglagolska*, a u starijim se gramatikama javljaju i nazivi *eliptična* ili *krnja rečenica*“ (Težak-Babić 2007: 220). Katičić navodi da se „perfektu što izriče gotovu sadašnjost, apsolutnu ili relativnu, može izostaviti spona. To najčešće biva kad bi joj oblik bio *je*. Time se postiže snažna ekspresivnost i jaka stilska obojenost izričaja“ (Katičić, 2002: 61).

Što se tiče čakavskoga narječja, „elipse su česte, poglavito u pripovijedanju, jer se izostavljeno može razumjeti iz konteksta“ (Lisac 2009: 28). Tako se u vodičkom govoru u slučaju elipse pomoćnog glagola *biti* u perfektnim oblicima ne izostavlja samo spona *je* već i ostali njegovi dijelovi (*sam, si, (je), smo, ste, su*):

- *Jědna kōslata ĭšla māsta, drŭga se vrātĭla; Pōje bĭlo Gāj, Strāna, Stablĭnac, Stāza; Māti mi ĭšla u Zāton na svētoga Rōka; ĭšla, kupĭla māloga tovarčĭća i na tōmu*

tovarčicu ajde ù poje; Mèni težje vămò-nămò oditi nêgo cili dâñ rđditi; Ônda ja rëkla nê triba ti oditi ù poje; Íšla jã Cvižon dōma, kã jã gōri stãla kō škōle; Jã se iskrcãla, íšla dōli Kã jã dōšla dōma, a nô nōde bija zíd dī je Lončãrova nã; bija zíd vãko mãlo vëci i drãča pōvr; Svë do kōmada rōbe užgãla; Lũce bãcila vãnka, a Rãjka tũ rōbu pomočila;

U vodičkom govoru postoje slučajevi u kojima se spone javljaju u perfektnim oblicima glagola:

- *vãtalo je, nĩsu íšli jãdni dōbrovojno; ônda dã su je tĩli natũci; za imãti ùspomenu jã san sëbon donĩla rōbu;*

4.2.6 Pripovjedački imperativ

Imperativ ili zapovjedni način glagolski je način koji se povezuje s vremenskom oznakom sadašnjosti. Njime se izriče zapovijed, zabrana, poticaj ili poziv, molba ili nutkanje, savjet, opomena i to se uvijek odnosi na vrijeme govorenja. „Sadašnje vrijeme vezano s imperativom može se, kad je relativno, odnositi na prošlost, pa se time dobiva stil najživljeg pripovijedanja. To je onda *pripovjedački* ili *historijski imperativ*. Ova vrsta imperativa potječe iz narodnih pripovijedaka i predstavlja snažno stilsko sredstvo“ (Katičić 2002: 74).

Pripovjedački ili historijski imperativ u vodičkom govoru glasi:

- *a jã vrãcaj i čũvaj ôvce; jã nĩma motĩkon tũci ovĩ rëd; ôpe nōsi tãmo ís kara ghōj na smũru; dōži dōma, ãjde kō časne nã pĩvañe; nĩje bĩlo kupaĩla, mãlo opëri rũke; Kopãj, vãmò dvĩ ijade, vãmò pë stōtin; jōš ùjutro ôvce napãsi, dō devet urĩ; lĩpo pĩvaj i ù poje ōdi; ônda nãži čovĩka kōji će polĩvati; Fažól kũpi, pa pōsĩj na jãme; bĩže sĩj; ônda mëkni ù sridu pikët, ônda se tō vãta tōga pikëta;*

4.2.7 Kondicional I.

U vodičkom govoru prisutan je kondicional I. koji ne služi za izražavanje „imaginarne situacije, ili imaginarne reakcije na imaginarnu situaciju“ (Kalsbeek 2003: 110). Ovdje je riječ o *pripovjedačkom kondicionalu I.* koji se odnosi na događaje koji su se zaista dogodili u prošlosti:

- *Tô bi se zvãlo sòčivo; kà bi se točilo vîno; pŕvo bi svàk imã vîno; tô bi se tôte do pônôc smijãlo; ìli bi dônija u kùcu vodê ìli bi ìsa tàmo na bunãr pà bi mǎlo ìspra; vecinôn is komîna bi lûg bîja; pŕvo bi se meçãlo nã dno onô lošîje, starîje; kãd bi vãko sklêdalo se dà je lîpo mîrno môre; ônda bi čovîk gãzija vãko; ondà biju nî ìzmîkale pomedôre, ondà biju procîdili pomedôre;*

U vodičkom govoru postoje slučajevi u kojima kondicional I. izražava želju s orijentacijom na budućnost. Kao što tvrdi S. Vranić, takva molba ili želja izriče se „kondicionalom I. koji stoji uz veznik *da*“ (Vranić 2003: 163).

Primjeri iz vodičkoga govora u kojima je to vidljivo su:

- *molija bi ga da sutra ide s nami trgati; nã moru bi rastêgli ga dà se ocîdi;*

4.2.8 Sintaksa padeža

Nominativ: što se tiče uporabe prvoga padeža, nominativa, on se u vodičkom govoru najčešće javlja u funkciji subjekta:

- *îže jêdna stārîja žêna ù poje blâgon; a mòja mǎti nòj po ìmenu; a òna sidî òli pletê òli predê, a jã vrãcãj i čûvaj ôvce; kasnîje nî, àjde ù poje s nîma, òni sîju bòb, bîže, a jã nòsin gñôj; svêcen òli kòji blâgdan, òli kòji nêradni dãn òni nêće ù poje îci; Ônda se napûni kòslata od petnãest bǎrîl, dêsset bǎrîl; Ônda Stîpe Perîn, dòli stojî blîzu Ânke Lugãrove;*

Genitiv: „Genitiv je padež ticanja. Od svih kosih padeža on ima najšire i najopćenitije značenje. On znači da je kakav predmet (u širem smislu) u odnosu s nekim drugim predmetom“ (Silić, Pranjković 2007: 201). Taj odnos može biti vremenski ili prostorni, može značiti udaljavanje predmeta od predmeta, pripadnost, svojstvo, dio predmeta...

U vodičkom govoru česta je upotreba toga padeža s prijedlogom *o*¹⁹ i upravo ta konstrukcija često zamjenjuje gradivne i kvalitativne pridjeve:

- *tâ je stãra grêda o dŕva pûkla; učinîla tîsto o brãšna; a gòri sêno i žãra ûja i spãkter o tîkul; ìden, ìden a nô bîla kòra o çentrûna na pûtu; bãčva stojî o deset mîr;*²⁰

¹⁹ U vodičkom govoru prijedlog *od* se uglavnom realizira kao *o* (dolazi do redukcije suglasnika *d*).

²⁰ Snimka iz 2012.

Iako se u vodičkom govoru prijedlog *od* uglavnom realizira kao *o* (redukcija suglasnika *d*), vidljiv je primjer u kojem ne dolazi do redukcije suglasnika *d* (u konstrukciji *od* + genitiv):

- *Ônda se napùni kòslata od²¹ petnàest bàrìl, dèset bàrìl, kàko kòja;*

„Pripadanje koje se izriče genitivom imeničkog atributa može biti pripadanje nekoga komada, ili neke količine, ili neke mjere, dijelu neke tvari ili nekoga skupa predmeta ili bića te se tako izriče pripadanje dijelu a ne cjelini. Imenički predikat koji znači takvo pripadanje dijelu zove se *dijelni genitiv* ili *genitiv partitivni*“ (Katičić 2002: 453). Dakle, kada se objektom obuhvaća samo dio cjeline **rekcija je u genitivu**:

- *Ônda se napùni kòslata od petnàest bàrìl, dèset bàrìl; kòslata pûna, vèlika bàčva o dèset mîr; Kùrtovci po dèse kîlometri, Stâza sèdan kîlometri; i ònda nâži čovîka kòji će polîvati nan, dadêmo mu pedesê-sèzdesê lîtar vîna; Po trîdeset mîr vîna bi jâ i mâtî;*

Kada se označava smjer, cilj kretanja ili pak mjesto gdje se netko nalazi, u vodičkom govoru upotrebljava se prijedlog *ko*²² s genitivom imenskih riječi koje znače 'živo':

- *ônda, prîje tòga, dòša stâri, pokòjan hégòv otâc ko nâs; bîja nêdi u ròpstvu, a jâ ko stâre Matije; jâ ko nê stala nêkoliko dâñ²³; ôni tàmo îšli ko nê pa je natûkli;*

Dativ: „Temeljno značenje dativa je „neograničena direktivnosti, a to znači odnos između dvaju predmeta koji pretpostavlja približavanje jednoga predmeta drugomu, i to tako da jedan predmet služi kao orijentir drugomu... Dativ se koristi u funkciji daljeg objekta kao dopuna glagolu, kao posvojni ili posesivni dativ koji izriče pripadnost imeničkom atributu u dativu, kao dativ bliskosti, etički dativ...“ (Silić, Pranjković 2007: 219).

Dativ namjene označava „predmet i osobu kojoj se nešto namjenjuje i dolazi uz glagole koji označavaju davanje ili govorenje“ (Silić, Pranjković 2007: 219):

²¹ Rijetki su primjeri u kojima ne dolazi do redukcije suglasnika *d*.

²² U vodičkom govoru prijedlog *kod* se uglavnom realizira kao *ko* (redukcija suglasnika *d*)

²³ Snimka iz 2012.

- *ìže jědna stārīja žēna ù poje blâgon, a mōja māti hōj po ìmenu; ònda òpe jã nīma motìkon tūci ovî rēd²⁴ nēka in je lāsje; ònda nãži čovika kōji će polīvati nan; òn mēni pōlije trî-četīri pūt;*

Etički dativ ili dativ interesa nastaje „od enklitičkih oblika ličnih zamjenica“ (Silić, Pranjković 2007: 220).

Primjer iz vodičkoga govora u kojem je vidljiv etički dativ ili dativ interesa je:

- *jã rēkla: nē triba ti oditi ù poje; dōžu jūdi ti na konòbu; tō bi se veživàlo na vāko jēdne, kakò bi ti rēkla; sapūna mǎlo šta ìmaš ograničiti dà ti istěkne;*

Posvojni ili posesivni dativ „naziva se dativ kojemu je značenje vrlo blisko značenju posvojnih zamjenica, pa su takvi dativi njima (tim zamjenicama) i zamjenjivi“ (Silić, Pranjković 2007: 220).

Primjer iz vodičkoga govora u kojem je vidljiv posvojni ili posesivni dativ je:

- *māti mi ìšla u Zāton na svētoga Rōka;*

Akuzativ: to je padež koji označava „odnos među dvama predmetima u kojem jedan predmet, njegov dio ili prostor u njegovoj blizini služe kao cilj kretanja ili kakve druge aktivnosti vezane za drugi predmet. ... njime se daje obavijest o tome da se cilj doista dostiže, da služi kao stvarna granica kretanja“ (Silić, Pranjković 2007: 223).

Budući da padež može ovisiti o prijedlogu (ne mora nužno ovisiti samo o njemu), prijedlozi se tako slažu s različitim padežima pa se u vodičkom govoru način vršenja neke radnje ili sredstvo kojim se ona vrši, izriče **prijedlogom na s akuzativom**. Ta konstrukcija može biti prisutna i u drugim situacijama:

- *ājde ù poje s nīma, òni sīju bōb, bīže, a jã nōsin gñōj, mēćen na vīpe gñōj; Dōži dōma, ājde kò časne nà pīvañe, a trūdna i ūmorna, spōrka ònda čovik nà ruku mlija, nē bi gāzija;*

Treba razlikovati rekciju u genitivu od rekcije u akuzativu: prva se odnosi na objekt koji obuhvaća dio cjeline (objekt se izriče partitivnim genitivom), a druga kada se objektom obuhvaća cjelina. Primjeri **rekcije u akuzativu** iz vodičkoga govora:

²⁴ tući red = kopati ispred njih

- *a òna sidĩ òli pletě òli predě, a jã vràćaj i čũvaj òvce; òni siju bòb, bìže, a jã nòsin ghòj, mèćen na vřpe ghòj; a trũdna i ùmorna, špòrka, nřje bìlo kupatìla, mǎlo opěri rũke; Ne mògu jã gonìti òvce i kòñe, ònda me pomòžu dověsti dò poja; jã nedřjon u cřkvu, jòš ùjutro òvce napq̃si; i ònda u zǎdrugu dǎji vřno; Jǎ kòñe gònin, a òn drži plũgo, òre;*

Vokativ: to je padež obraćanja, dozivanja. „Može se koristiti samostalno izvan strukture rećenice, baš kao i nominativ, pa se oni nazivaju nezavisnim padežima“ (Težak, Babić 2007: 251).

U vodičkom govoru vokativ služi za imenovanje u obraćanju; kod **vlastitih imenica** ženskoga, muškoga i srednjega roda jednak je nominativu:

- *Mǎti ñegòva probũdi me kǎmenon: “Àjde Àntica!”;*

U vokativu vlastite imenice *Luce* vidljiva je izjednačenost s nominativom, ali samo oblikom. Razlika je vidljiva u akcentu, odnosno u nominativu spomenute imenice zabilježen je akut (*Lũce*), a u vokativu dugosilazni naglasak (*Lũce*):

- *Lũce Pq̃tkova vřze pũton;*
- *„E, Jũbo, Lũce!” kǎko kũmu ìme „Òće mǒja mǎla s tòbon řci?”;*

Postoji slučaj u kojem ne dolazi do ujednačenosti, tj. vokativ vlastitih imenica nije jednak nominativu:

- *„E, Jũbo²⁵, Lũce!” kǎko kũmu ìme;*

Opće imenice ne pokazuju tu ujednačenost, tj. vokativ općih imenica nije jednak nominativu:

- *Ànte stǎ: “Přijo, àjdete sědite!”;*

Lokativ: to je padež koji označava „mjesto i to mjesto vezano uz mirovanje, statičnost, nepokretnost. Takav lokativ u najvećemu broju slučajeva služi kao priložna oznaka ili kao dalji (neizravni) objekt“ (Silić, Pranjković 2007: 230).

U vodičkom govoru lokativ u funkciji priložne oznake označava mjesto i vrijeme vršenja radnje. Kada u funkciji priložne oznake označava mjesto radnje, najčešće se nalazi **uz prijedlog u**, ali može se nalaziti i **uz prijedlog na**:

²⁵ Za vlastitu imenicu *Juba* vrijedi i akcenatska neujednačenost: N *Jũba*; V *Jũbo*.

- *Kòslata, tò se zvãla kào bãčva, dũga, u tòm̃u se mǎst nosìla ìs poja; Û poju su bìli dvã mǎstèla i kʰoś; vãko bìlo, vãko jedân ôtvor na tòm̃u kʰośu; nã moru istĩž̃u vãko na jèdnoj vèlikoj plòči; pomedôra stojĩ vãko na tõpu; ônda žêne do põnoć, do ûre na pèci;*

Kada u funkciji priložne oznake označava vrijeme, lokativ se nalazi **uz prijedlog u**, ali prisutna je i sveza **prijedloga o** s lokativom u vremenskom značenju:

- *ônda o Božĩcu se to škajã, ônda se u vejãči sãdi vĩnograd;*²⁶

Instrumental: to je padež sredstva. Označava „predmet koji služi za to da se njime ili uz njegovu pomoć obavi kakva radnja“ (Silić Pranjković 2007: 234). Ukoliko je u rečenici uvršten **bez prijedloga s(a)** tada je najčešće priložna oznaka sredstva, a osim toga može biti neizravni objekt, priložna oznaka mjesta, vremena, načina... Instrumental **s prijedlogom s(a)** u rečenici može biti priložna oznaka društva, načina, mjesta, uzroka...

Što se tiče instrumentala kojim se izriče društvo, u vodičkom je govoru njegova upotreba s prijedlogom *s(a)* raznolika, tj. kao da ne postoji pravi osjećaj za njegovu upotrebu. Stoga se instrumental društva može naći s ili bez prijedloga *s(a)*. Instrumental sredstva javlja se bez prijedloga *s(a)*.

Instrumental društva s prijedlogom *s(a)*:

- „E, Jũbo, Lũce!“ kãko kõmu ìme „Ôće mõja mǎla s tõbon ìci?“; jã po ôvce ś nĩma, ãjde čũvati s otõn ženõn; kasnĩje nĩ, ãjde ù poje ś nĩma; ôn mẽnĩ pòlije trĩ-četĩri pũt, jã ãjde ś nĩn ù poje;

Instrumental društva bez prijedloga *s(a)*:

- ìže jèdna stãrĩja žẽna ù poje blãgon; Ĭšla jã Cvijõn dõma, kã jã gòri stãla kò škõle; A jã san Marĩjon izãšla vãnka pĩvi pũt;

Instrumental sredstva bez prijedloga *s(a)*:

- ù poje se Ĭslo kãriman; sprẽmiś kõna i kãr i Ĭdeś kãron ù poje; bĩže sij, pãnda grãv, pãnda śenĩcu motĩkon; kò je imã nĩve trãktorin, a ko nĩje ima nĩve, jãdan nã ruku, motĩkaman;

²⁶ Snimka iz 2012.

4.2.9 Konstrukcija za (prijedlog) + infinitiv

U vodičkom govoru prisutna je konstrukcija *za* (prijedlog) + infinitiv. Upotrebljava se „umjesto namjernih rečenica. L. Zima ne isključuje moguć utjecaj njemačkoga jezika u uporabi navedene konstrukcije“ (Kuzmić B., Kuzmić M. 2009: 209). Govoreći o romanskim konstrukcijama, Lj. Šimunković navodi kako se ovakve konstrukcije „preuzimaju iz stranog jezika. U tom se slučaju ne preuzima vanjski oblik, već se provodi unutarnja struktura stranog jezika. U sintaksi takve konstrukcije nastaju kada se imitira organizacija jezičnih jedinica unutar jezičnih kategorija“ (Šimunković 2011: 12).

Primjeri iz vodičkoga govora u kojima je vidljiva konstrukcija *za* (prijedlog) + infinitiv su:

- *a mène strâ, za plākati; za imāti ùspomenu jã san sèbon donìla ròbu;*

4.2.10 Bezlične konstrukcije

„Specifičnost je rečenice (u odnosu na zamjenice i glagole) u tome što lice u njoj može biti neutralizirano... Takve se rečenice nazivaju bezličnima“ (Silić, Pranjković 2007: 283). Budući da se u njih ne može uvrstiti subjekt, nazivaju se i *besubjektnima* „ili *jednočlanima*“ (Silić, Pranjković 2007: 283). „Bezlično upotrijebljen glagol može stajati samo u 3. licu jednine, a imenski dio njegovih složenih oblika u srednjem je rodu, pa se glagolska bezličnost upravo po tome i najuočljivije raspoznaje“ (Katičić 2002: 85). B. Finka tvrdi kako su u čakavskom narječju „česte bezlične konstrukcije u kojima se ne izriče konkretan subjekt (bilo da je subjekt nepoznat ili neodređen, bilo da govornik izbjegava spomenuti subjekt)...“ (Finka 1971: 62).

To potvrđuju primjeri iz vodičkoga govora:

- *tô se zvãla kão bãčva, dũga, u tòmu se mäst nosìla ìs poja; Û poju su bìli dvâ maštèla i k^uos, zvã se k^uos štà se grözje gnãvilo; bìja zìd vãko mãlo vèci i drãča pòvr, drãča dã se ne ìže tàmo; nõde je bìla konìstra nêzine ròbe čistê, jêdna lĩpa konìstra štà se mèche ròba; ònda o Božìću se to škajã, ònda se u vejãči sãdi vìnograd; ònda se očìstilo; tô štã se bãci;*

5. ZAKLJUČAK

Cilj je ovog istraživačkog rada bio prikazati fonološke i sintaktičke odlike vodičkoga govora. Taj govor pripada čakavskom narječju, točnije, južnočakavskom dijalektu. Ovaj je zadatak sam po sebi bio pomalo zahtjevan jer se radilo o terenskom istraživanju (izlazak na teren, bilježenje/snimanje posebnosti, preslušavanje audio-zapisa...). Građa za analizu ekscerptirana je na temelju individualnih intervjua s ispitanicima. Što se tiče opisa fonoloških posebnosti, prikazani su: vokalizam, konsonantizam i prozodija vodičkoga govora. Budući da je sintaksa izrazito široko gramatičko područje, nije bilo moguće obuhvatiti sve sintaktičke posebnosti. Stoga se ovom analizom nastojalo obuhvatiti pojedine sintaktičke odlike. Tako se na temelju izvršene analize kao najizraženije sintaktičke posebnosti vodičkoga govora mogu navesti: inverzija, pozicija atributa u odnosu na imenicu, pozicija apozicije u odnosu na imenicu, prezent, elipsa pomoćnog glagola *biti* u perfektnim oblicima, pripovjedački imperativ, kondicional I., posebnosti vezane za padeže, konstrukcija *za* (prijedlog) + infinitiv te bezlične konstrukcije.

„Mi živimo u vijeku velikih i radikalnih promjena u strukturi društva, u industrijalizaciji zemlje, u izmjeni gledanja na svijet, a sve to donosi neminovno i velike promjene u jeziku i njegovu leksiku. Ono staro u jeziku, što nije potrebno suvremenom društvu, ali je vrlo potrebno nauci, nestaje iz dana u dan“.²⁷ Stoga vjerujem da ću se u skoroj budućnosti ponovno baviti vodičkim govorom i na taj način obuhvatiti i ostale značajke govora kako bi, kao jedan od dijelova opće i nacionalne kulture, ostao sačuvan.

²⁷ Usp. Jozić 2009: 39

6. SUMMARY

In this work we analysed the phonological system (vocalism, consonantism and prosody) and the most recognizable syntactic features of the local speech of Vodice. The local speech of Vodice belongs to čakavian group of dialects, precisely, it is the south čakavian dialect. As a result of field research the most recognizable syntactic features are: inversion, the position of attributive in relation to the noun, the position of apposition in relation to the noun, the simple present tense, ellipse of the auxiliary verb *to be* in perfect tenses, narrative imperative, conditional I., particularities related to cases, construction *for* (preposition) + infinitive and impersonal constructions.

7. LITERATURA

BARIĆ, LONČARIĆ, MALIĆ, PAVEŠIĆ, PETI, ZEČEVIĆ, ZNIKA (1979) *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.

BARIĆ, LONČARIĆ, MALIĆ, PAVEŠIĆ, PETI, ZEČEVIĆ, ZNIKA (2005) *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

BOŠNJAK BOTICA, Tomislava, MENAC-MIHALIĆ, Mira (2006) Vokalizam i akcentuacija govora Lovreća. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32. Str. 25-41. Zagreb.

CELINIĆ, Anita, KURTOVIĆ BUDJA, Ivana, ČILAŠ ŠIMPRAGA, Ankica, JOZIĆ, Željko (2010) *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*. Književni krug Split, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Split – Zagreb.

ČILAŠ ŠIMPRAGA, Ankica (2007) Govor Krivoga Puta kod Senja. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. *Fluminensia*, br. 1. Str. 57-74. Zagreb.

ĐIDARA, Martina (2003) Fonološki sustav govora Zlarina. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 29. Str. 33-47. Zagreb.

FINKA, Božidar (1971) Čakavsko narječje. *Čakavska rič*. Split: Matica hrvatska.

FINKA, Božidar (1973) Naputak za ispitivanje i obrađivanje čakavskih govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 3. Zagreb: HAZU.

FURČIĆ, Ivo (1984) *Naradno stvaralaštvo šibenskog područja* 2. Šibenik: Muzej grada Šibenika.

JOZIĆ, Željko (2003) O istraživanju dijalekatske sintakse. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj.12. Zagreb: HAZU.

JOZIĆ, Željko (2009) Mate Hraste o dijalektološkim istraživanjima. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 15. Zagreb.

KALSBEEK, Janneke (2003) Jedno poglavlje iz sintakse istarske čakavštine: upotreba glagolskih oblika. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 12. Zagreb: HAZU.

KATIČIĆ, Radoslav (2002) *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. HAZU. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

KUZMIĆ, Boris, KUZMIĆ, Martina (2009) *Sintaktička obilježja Zoranićevih Planina. Zadarski filološki dani II.- Zbornik radova.*

LANGSTON, Keith (2006) *Čakavian prosody : the accentual patterns of the čakavian dialects of Croatian.* Bloomington: Slavica Publisher.

LISAC, Josip (2009) *Hrvatska dijalektologija 2.* Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

LUKEŽIĆ, Iva (1990) *Čakavski ikavsko- ekavski dijalekt.* Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

LUKEŽIĆ, Iva (2012) *Zajednička povijest hrvatskih narječja.* Hrvatska sveučilišna naklada Zagreb: Filozofski fakultet u Rijeci, Katedra Čakavskoga sabora grobnišćine Čavle.

MENAC-MIHALIĆ, Mira, CELINIĆ, Anita (2012) *Ozvučena čitanka iz hrvatske dijalektologije, Sveučilišni udžbenik s nosačem zvuka.* Zagreb: Knjigra.

MOGUŠ, Milan (1977) *Čakavsko narječje.* Zagreb: Školska knjiga.

MOGUŠ, Milan (2010) *Povijesna fonologija hrvatskoga jezika.* Zagreb: Školska knjiga.

Prvi hrvatski slavistički kongres (1997) *Zbornik radova II.* Zagreb: Hrvatsko filološko društvo.

SILIĆ, Josip, PRANJKOVIĆ, Ivo (2007) *Gramatika hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta.* Zagreb: Školska knjiga.

Sintaksa padeža. Zbornik radova znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem. *Drugi hrvatski sintaktički dani.* Osijek (2008) Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

SKOK, Josip (1971) *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika.* Zagreb: JAZU.

STOLAC, Diana i HOLJEVAC, Sanja (2003) Metodološka načela za proučavanje dijalekatske sintakse. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 12. Zagreb: HAZU.

ŠIMUNKOVIĆ, Ljerka, ALUJEVIĆ – JUKIĆ, Marijana (2011) *Romanizmi u djelima Ive Tijardovića.* Split: Književni krug Split.

TOMELIĆ, Marijana (2006) Jezične značajke mjesnoga govora Pakošтана. *Croatia et Slavica Iadertina.* Zadar.

VLASTELIĆ, Anastazija (2009) Atributi u Planinama Petra Zoranića. *Zadarski filološki dani* II.- Zbornik radova.

VODANOV, Anka (2009) *Ruža i vijola*. Zagreb: Inter-ing.

VRANIĆ, Silvana (2002) *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu 1. Fonologija*. Rijeka: Matica hrvatska Novalja.

VRANIĆ, Silvana (2003) Iz sintakse paških čakavskih govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 12. Zagreb: HAZU.

VRANIĆ, Silvana (2011) *Govori sjeverozapadnoga makrosustava na otoku Pagu 2. Morfologija*. Rijeka: Matica hrvatska, Ogranak Novalja i Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci.

Zbornik Zagrebačke slavističke škole (2001) Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.

8. PRILOZI

Popôdne, kã në bi imãli štã pôsla, ondã bi se jûdi pričãli, tôte bi se nãpili, pričãli, divôjke bi pìvale, lìti vãko u lãdu, nẽma štã, dî ìci, šetnẽ nẽma nĩšte nẽma, nẽgo pìvali pĩsme svãke, a žẽne prẽle, plẽle, křpale, istẽzali brnĩstru. Û moru jẽdno dvãdese dãn, nãjprvo bi se ù poju ùbralo, ònda se očĩstilo, ònda nò štã nĩje pũno dẽbelo, nẽgo štã je tãne, nãko nò lĩpo, tò bi se veživãlo na vãko jẽdne, kakò bi ti rẽkla;

ònda bi se tò vẽzalo, ondã bi po nĩ jẽdnu pedesẽ otĩ strũk vẽzalo (s) žĩcon, ònda ù more. Ònda ù more tãmo dovẽdi, ònda kamẽne na tò, tò bi plĩvalo, da nĩje kamẽni mẽcu. Ònda u tò naslãžu kamẽna, ònda mẽknu jẽdno nẽka znadũ, jẽrbo svãk mẽce tôte. Čejãde znã dĩ je svõje mẽklo, ònda dõžu, ònda tò pobãcu kamẽne, donesũ dõma, ònda nã moru istřžu vãko na jẽdnoj vèlikoj plõci. Istřžu otẽ strũke è li, istřžu, ònda donesũ dõma, ònda kãšne pũjaju. Ònda bãcaju otẽ, tvrdò, tò štã se bãci, a nũ vũnu, štã je òko tõga, pletũ, predũ, nãjprvo predũ pãnda²⁸ pletũ, ònda kãju, kãju tapẽte, kã bi se divôjke udãvale tò bi ju meçãle sòbon, tapẽte tẽ, ònda klãšne, ònda...svãšta.

Pòčmu pomedõre, svõj ìmas ìsti, ònda nẽ moreš svẽ poĩsti, svẽ prodãti, ònda pomedõru okĩni nãpolak, nãspi je sòli, ònda mẽkni nẽka se šũši. Tãko svẽ, ònda žẽne kã se ošũši, ònda sprẽmu u vũ, bõcu òli štã, ònda kã kũva jũhu ònda mẽce kũvati mĩsto kušẽrve, znãš? A kã bi kušẽrvu prãvile, ondã biju nĩ ìzmĩkale pomedõre, ondã biju procĩdili pomedõre, ondã bi jẽdnu vrĩcicu čitãvu kõja nẽma bũž, ù to lĩva otĩ sòk. Ondã bi vẽzali ònda èto otò bi se cĩdilo, po dvã-tri dãna. Ònda tôte kušẽrva bũde.

Ònda tò kušẽrvu, jẽdna je dãska vèlika dĩ se ròba perẽ, nĩ se mẽkne nã skuru²⁹, nẽgo ìsto nã tøj ròbi, vãko nã sunce, ònda pòspi sòli, sòli, ònda tò bi se cĩdilo. Kã se ocĩdi ònda u bõce, ònda u bõce ònda na vřv ùlij jẽdnu lĩtru-dvĩ ùja, dà se ne kvãri. Èto tò je kušẽrva domãca.

Ònda òpe i na drũgi stvãr. Pomedõre bi ju žẽne nĩ, ìmaju konòbu, vãko mĩsto dĩ kĩa ne pãda, žĩca stõji, vèlika žĩca, ònda onẽ tõe, tõe o pomedõr, pomedõra stojĩ vãko na tõpu jẽ li, po pe-sẽst ìma i, po dvi-trĩ, po pe-sẽst, ònda otẽ tõe nã tũ žĩcu, ònda cĩlu zĩmu friškĩ pomedõr, cĩlu zĩmu. Ònda prodãji òtole ìsto.

Fazòl kũpi, pa pòsĩj na jãme, tò se zovẽ jẽdna jãma pa òpe drũga jãma, ònda šẽst, sèdan tí fazòlòv, otĩ jãm, ondã ka narestẽ ònda mẽkni ù sridu pikèt, ònda se tò vãta tõga pikèta. Ònda

²⁸ pãnda – pa onda

²⁹ skuro-tamno

tô mi vâko da restê vèliko, ònda cvatq̃, ònda voliki fažól vîsi. Pe-sêst otî jâm trajâ desetâk dğ̃n, petnâest, ònda posijes drùgi. Dòkle ovî iže cà, vî drùgi restê. Ònda òpe. Ónda nî blitvu, pòsij ònda imas po cîlu gòdinu òpe prodq̃vati. Òpe u Šibenik nòsi na pijacu. Tâko i kupùs, tâko svè. Ònda ù poje, a ù poju: sîj bòb, sîj gräv, sîj bîže.

Ònda tê bîže sîj, ònda osûši, ònda tê mâhe si ù poju ùbra, bîže, bòb, gräv. Ònda si osûšija, ònda si je istûka, ònda kâ vîtar pûše izvije, nèka iže tâ prašina cà, ònda sprèmas u jèdne, òli vâzove, òli sakèt, zâ zîmu. Ónda zîmi tô mèkneš močiti, jèdnoga, drùgoga, trècega, ònda tô kùvas zîmi, otî suvî. Tô bi se zvâlo sòčivo.

Ònda sîr, žène su imâle blâgo pà bi počînale, počînale vq̃ko voliki sîr, kâko tô tètâ Sênka, i ònda, pe-sêst tî sîrov, lîpo operês u môru òli u slq̃noj vòdi, nèka se mào prošûši, ònda u ûje. Ònda mî smo imâli jèdnu kâmenicu mql̃u o pedesê lîtar, ònda naslq̃zi tòga sîra, ònda nâlij ûja, mäslinova. Ònda se mòči tôte, mòre gòdina dğ̃n se močiti, štà se vîše mòči slâže je. Ònda u sèlu kâ bi se točilo vîno, pŕvo bi svâk imâ vîno, ònda se zvq̃ sansîr. Sansîr se zvq̃ onî štà je pogq̃za vîno. İma u sèlu Vodïcaman dvq̃ čovîka kq̃ji pogq̃zaju, ònda dōže čovik kq̃ zna ôkle, tràži vîno, ònda pŕiko vq̃ga sansîra znâ dî İma. Ónda dōžu jûdi ti na konòbu, kùsaju vîno, ònda gradîraju, ònda tô vîno sâ znadû koliko je gradâcije: "Pòšto van je vq̃ vîno? Vq̃ ôcu, vq̃ nècu." Ónda òman plâtu, pòlak plâtu, a pòlak će donîti ka dōžu pò to. Ònda kq̃jo ôce vîno, a nâsi su imâli iz Lëca, a imâli su İspoja tâmo iz Mŕdakovice štà ja znq̃n. Ònda iz Lëca i vq̃de³⁰ iz Stablîncâ, vq̃de je bîja vînograd, gòri, dî su tê mäslina. Ònda pòlak vodq̃³¹, pòlak vîna, tô bi bîlo vq̃de kâmenito, i Stq̃za, Stablînac, sâmi kâmen kq̃s. Tô je bîlo kâko tînta vîno, a vq̃ je čarnîje, ònda ôcu bq̃je ovô štà je čarnîje, štà je vodq̃n, nègo vq̃ štà je pŕq̃vo. E, a vq̃ je jâko. Otô su nâsi govòrili, mōj pokq̃jan dîda, pō³² i pō kq̃že mèka je, pûno gûsto. Ònda ôcu nq̃ a nècu vq̃ pŕq̃vo. Eh! A sâda, a sâ svè ovî sâmi, tê presîne i tê štà vîno kupûju u duçq̃niman. A pŕvo nîsu znâli zâ nište, nègo sâmo iz zemjê. Štâ je u zemji tô İma, štà nîje zemja nèma nište. A sâ svè İma pŕiko zemjê. Zâto i bq̃lest svâka.

Dōže Božić, ònda danâs je Bådña vèčer jè li, ònda nîje se bîlo krûva kupiti kâj i sâ svq̃gdi. Òvce nîje bîlo, nègo sâmo jèdna u Vodïcaman pèkara štà je pèkla krûv. Ónda dōže Bådña vèčer, ònda žène do pònoć, do ûre na pèci, onâ krûv, nâko jèdna, ònda tôte u tq̃j pèkari, u tq̃j

³⁰ vq̃de - óvdje

³¹ vodq̃ - Gjd. im. ž.r. vq̃da

³² pō - pql̃a

pěci, na pěci, čekaju, dōžeju mužovi žēne svōje do kūce, pōnoća, ūra, prātiti. Tōte se smīje, pīva Bōžične pīsmē, šālu se, smijū se, e! Ōnda krūv svāke sōrte, mēknu koromāča nōga sjēmena, nēka mālō bōje mirīši krūv, tō bi se tōte do pōnoć smijālo, pīvalo, nīje bīlo krūva kāj i sà kupīti, nīgdi, nēgo svē četīre, pēt ībov. Tō se ībovi zvāli, īb, jedān īb, dvā ība, trī ība, po pe-sēs ībov, ōnda za tē dāne, Bōžične, do Nōve gōdine. Ōnda ōpe po Nōvoj gōdini, ōnda kasnīje kō je imā, pēka, kō nīje imā jādān je dōma, sām bi mēka īspo pēke.

Ōnda kād je dōšlo dōba, mōje dōba, ōnda se je vēc krūna mečāla, vėl dūgī dvā mētra i sūkna plisīrka, bēz onō, sprīd sāmō plisīrka, sūkna vāko od vōg plātma sadāsjeg kakō se ōnda zvālo, većīnon se zvālo vūnica tō plātno. Kōd mēne je bīla tragēdija tāko da jā to nīšta nisān, jēr je mēni sēstra prīje pōla gōdine umřla, ōnda smo bīli ožalōšćeni tāko smo īsli sāmō u Šībenik, vinčāli smo se u cřkvi svētoga Jākova i vinčāli smo se u ōvcīni u Šībeniku. A za imāti ūspomenu jā san sēbon donīla rōbu, vėl i svē, i krūnu, i ōnda san jā tō pōla sāta mēkla na sēbe dōk san se slikāla u būstarici. I tāko tā slīka mi je sāda, svē š nōn govōri.

Rōba se je prāla na dvā-tri načīna. Rōba se je prāla od ponedělka do ponedělka, od prвідna do prвідna bi ostāla domačīca je lī jedān dān prīko nedīje, tō san jā ostāla i oprāla bi rōbu. Tō bi se zvālo polusījāti, mōran dōma ostāti polusījāti rōbu. Ondā bi nājprvo ōpra is přve vodē īli bi dōnija u kūcu vodē īli bi īša tāmo na bunřr pā bi mālō īspra; sapūna je bīlo vřlo mālō, morā si onō sapūna mālō šta īmaš ograničīti dā ti istēkne i za přvo prāne i drūgo prāne. Ondā bi se naložīla vātra pā bi se, vėlīka kotlēnica bi se zvāla, nalīla vodē, tō je bīlo mōre bīti pedesēt, pōla mīre vodē, i ōnda bi se prostrojīlo lūga, ovōga e lī, nīje bīlo īspākera, većīnōn is komīna bi lūg bīja i ondā bi se tōga štā ga vīše prostrōjīs ōnda je, vīše onō nagrīze rōbu, vīše lušīja, ovī, būde jāča. I tō bi se pōlilo, prostrojīlo bi se nā sīto i ōnda bi se pōlilo prīko tōga, přvo bi se složīla rōba, přvo bi se mečālo nā dno onō lošīje, starīje, prljavīje, ōnda nō nājčīšće po vřvu. Ondā bi se rastřla tā lužnīca se zvāla, ōna je bīla mālō čvřšća, bīlo plātmo, jā mīslin dā se tō zvāla, nē znan sà kakō se zvāla, zaborāvila san tōlike gōdine...

Od rōbe se prāla zīmska rōba nā moru. Kād bi prōšlo je lī, ovō, zīma, dōšlo prōlīce, ōnda kād bi vřko sklēdalo se dā je līpo mīrno mōre, dā je nīsu vālovi i tāko, ōnda bi se nosīli klāšne, sukānci, bījci i tō bi se prālo i tō bi se puštālo cīli dān dā se nā moru, jer kā si tī bījac namočīja ōn je pūn vodē, ne mōreš ti š nīn vlādati. I ondā bi ti se ōn cīli dān, ovī, nā moru bi rastēgli ga dā se ocīdi, ondā bi ga takorēkuć upōlak sūvoga dōma dōnili, lāsje bi ga bīlo dōma donīti. A tō se je prālo u gnīli. Gnīla bi se napravīla. Tō je jēdna vřst zemjē kojā se

mīsila i u tòmu bi se prǎlo, a sapūn se nīje mōga mōre podnīti, u sapūn slānost ne ĩde nīkako, u mōre se nēće da rastāpa. A gnīla je isklučivo se prāvila i ondā bi ōni s otōn gnīlon, sǎ kolīko je tō pomōglo jǎ nē znan, āli s otōn bi natījali i pōsli bi ũvik tō prāli dōkle bi tā gnīla i tā vōda izāšla iz tōga. A sǎ, mǎlo bi nō tījalo, mǎlo vōda, ũglavnon je lī tō bi se òpralo.

Kā bi se tō òpralo, ocīdilo i rastēglo bi se, vō je svūgdi ũ moru bīlo krugōv, nīje kǎj sǎ bīlo. Uz mōre san bǎcila nǎ zid dǎ se procīdi, tō je lǎgja rōba, a ovō teškō vō su na krūgove rastēgli, klāsne i sukānce i bījce i kapōte, gabāni su bīli i tāko, tō bi se priprēmilo prije zimē dǎ bi òpe za sledēću zīmu. Ondā bi se tō dōma složilo, zvāla se štīva, i ondā bi se tō vāko u jedan krāj, tō bi se većinō, sǎ kǎko ònda bīlo svūgdi svē zǎuzeto, vrāta kǎko otvāraš, ōma ĩza vrāt tako bi bīlo mǎlo kantūna, prōstora tū bi se napravila štīva i tū se rōba slāgala. Mīsto ormāra.

Kā san bīla sēdan, ōsan gōdin, ĩže jēdna stārīja žēna ũ poje blāgon, a mōja mǎti nōj po ĩmenu: „E, Jūbo, Lūce!“ kǎko kōmu ĩme „Ōće mōja mǎla s tōbon ĩči?“ A ōna gōvori: „A nēk ĩže!“ Ōnda jǎ po ōvce s nīma, ājde čūvati s otōn ženōn, a ōna sidī ōli pletē ōli predē, a jǎ vrācaj i čūvaj ōvce. Ōnda me ōna istrāši ũ poju, kǎj dīte. Ōnda kasnīje nī, ājde ũ poje s nīma, ōni sīju bōb, bīže, a jǎ nōsin gñōj, mēćen na vīpe gñōj, bīže, mēćen, ōnda òpe jǎ nīma motīkon tūci ovī rēd³³ nēka in je lāsje. Ōnda òpe nōsi tāmo ĩs kara gñōj na smūru, ōnda āko ĩma vīše judī, žēn. Dōžī dōma, ājde kō časne nǎ pīvañe, a trūdna i ũmorna, špōrka, nīje bīlo kupatīla, mǎlo opēri rūke.

Ōnda svēcen ōli kōji blāgdan, ōli kōji nēradni dǎn ōni nēće ũ poje ĩči, a ōni mēne odvedū ũ poje sǎmu. Ne mōgu jǎ gonīti ōvce i kōñe, ōnda me pomōžu dovēsti dō poja ōnda me ostāvu nēka čūvan, a mēne strǎ, jǎ plāčen, a pīvan, a plāčen, a strǎ me.

Jǎ i ōn tīgali cīju Dǎzlinoj. Jēdna kōslata ĩšla mǎsta, drūga se vrātila. Kōslata, tō se zvāla kǎo bǎčva, dūga, u tòmu se mǎst nosīla ĩs poja. Ũ poju su bīli dvā maštēla i k^uoš, zvā se k^uoš štā se grōzje gñǎvilo. Tō je bīlo supjīna, ĩže tekucī, ovī, m^uoš dōli u maštēl, a vō ōnda kāsñe dīgnu, vǎko bīlo, vǎko jedān ōtvor na tòmu k^uošu, ōnda vōde je jedān, ovī, konōp, ōnda dīgnu vō, ōnda ĩže kāsñe nī drōp dōli. Ōnda se napūni kōslata od petnāest bārīl, dēset bārīl, kǎko kōja, vēća, mǎña.

³³ tući red=kopati ispred njih

Pöje bïlo Găj, Străna, Stablînac, Stăza, vö, nô, maslinăda Stablînac, Stăza, tô je bïla maslinăda, Lěć, tô je bïla măslîne, săme. A tô svě dăleko. Kûrtovci po dëse kîlometri, Stăza sědan kîlometri. Ně Stăza nêgo Străna, a Găj dëse kîlometri. Nēmamo nîšte, čěmu čěmo tămo odîti. Măti mi îsla u Zăton na světoga Rôka, îsla, kupîla măloga tovarčîca i na tōmu tovarčîcu ajde ù poje. Měni tējze vămo-nămo odîti nêgo cîli dăn răditi. Ônda jă rēkla nē triba ti oditi ù poje, jă ću săma. A jă ônda săma, na tovaru. Kōpăj, vămo dvî îjade, vămo pé stōtin, nămo trî îjade, tô svě jă săma iskopăla. (...) A jă nedîjon u cřkvu, jōs ùjutro ôvce napăsi, dō devet urî dōkle pŕvi zvōn. I lîpo pîvaj i ù poje ôdi. I ônda năži čovîka kōji će polîvati nan, daděmo mu pedesě, šezdesě lîtar vîna, a ônda kō je imă vîna ôn je bîja bogatûn. A čovîk nēma nêgo se vōdu pijě. Ônda ôn mēni pōlije trî-četîri pût, jă ajde s hîn ù poje. I ônda u zădrugu dăji vîno. Ônda Stîpe Perîn, dōli stojî blîzu Ânke Lugărove. (...) Măti nêgōva probûdi me kămenon: “Ajde Ântica!”. Jă kōne gōnin, a ôn drži plûgo, ôre. (...) I lîpo smo jă i ôn îšli răno u ũru, dvî popōnoću, dōžemo dōma ôko dëse-jedanăest urî, izorăli. Čěka nas mēso, jûka kō nî lîpo. Po trîdeset mîr vîna bi jă i măti. A nîje cûkra bïlo i vodě, sămo vîno. Tô bi bïlo kăda kŕv. A tô je bïla krsevîta zēmja. Di kō je krsevîta zēmja tōte je grōzje bōje.

Îsla jă Cvijōn dōma, kă jă gōri stăla kō škōle. Jă se iskrčăla, îsla dōli, a Cvîjo tămo u svōju kûcu. Kă jă dōsla dōma, a nô nōde bîja zîd đî je Lončărova nă, đî je să Dăvorovo, bîja zîd văko mălo vēcî i drăča pōvr, drăča dă se ne îže tămo. Pûna tâ drăča rōbe izgōrene. Jă govōrin: „Stă vō Bōže?! Kō je vō ùžga?“ A govōri Ânte: „Lûce Pătkova îže pûton i đî să Ivăn leži, iz ône sōbe dîm vănka. A nōde je bïla konîstra nêzine rōbe čistě, jědna lîpa konîstra stă se mēće rōba. Kă Lûce Pătkova îže pûton i vîdi ôna iz otě ponîstre dîm. Svě do kōmada rōbe užgăla. A Lûce băcila vănka, a Răjka tû rōbu pomočila, potînnula.“ (...)

A jûgo fortûna. Da nîje tô Lûce vîdila, bïla bi uvătila kûca, a gōri sēno i žăra ũja i dvî vrîće sûmpora. A sûmpor gorî îsto kăj vătra.

Bûmbini su imăli, tâ stăra Măre, imăli su kōná, măzgu, stă jă znân. Kăd, živinčē nî, krepăje, iz nēga kōža păda, mēso, živinče, a tô stăra Măre vidîna, Furlănova... Ônda tû nîma da iz otōga běstîje mēso pădalo. Kă stă, stă, kăže, Măre Furlănova bïla, i jōs, jōs nêko zvîre dă je u kûci. A ôni tămo îšli ko nē pa je natûkli, năš, tû stăru Măru. Kăže: "Ostăvi se năše kûce!" Ônda nî, ônda nîje vîše, ostăvila se i vîše nîje nîšte bïlo. Da je bilă zlō vėlîko u Bûmbinoj kûci napravila. A jă san Marîjon izăsla vănka pŕvi pût kă bïla măla, ajme, kă ěvo ti nē! A jă gōri kō kûce, nōde nē žukině, znăš, dîte držîn. A jă govōrin: “Stă ću să?! A jă kă světîla se ako se vrătîn, ako îžen că ôman, da nē bi gōre bïlo. A jă jădna, a ôna znăš, prolăzi mimō me i văko

glèda, vămò. Nìje ù me glèda. Òna se bojàla òca i strìca Daně, ne Daně, nòga Jolě. Jòle je tìja natùci jedàn pùt, da je něšto mečàla òko kùce, nìka kònca, tậ stậra. I ònda dà su je tìli natùci i ònda òna kà je vídila mène, nìje glèdala ù me da nẹ bi napravila zlò. Vís kàko znậ da je vrặžja.

Ònda bi ù poje vodìli kò je imặ kậ, maštẻle, kòslatu, k^hos, k^hos stà se gặzi, òn je mechà na maštẻl vặko, ònda bi se u tộ gặzilo ònda bi dỏli òdilo, dỏli bi òdilo cặze, ònda kà se izgặzi, ònda nủ jẻdnu vặko volìku plỏchu, dặsku, bilặ je na tộj dặskủ konỏp, ònda se tộ dẻgne ònda se bặci nộ stặ se izgặzilo, ònda òpe nộ, òpe tặko chỏvik gặzi òkolo, a dỏkle nẻje bẻlo tủ kỏsỏv, ònda bi chỏvik gặzija vặko, vộ je maštẻl, gặzija bi, òndặ bi ociặevặ ònủ m^hỏt, m^hỏt bi grặbija nẻka bẻde sủvje, nekặ se bỏje izgặzi, znặs? Dỏkle nẻje bẻlo k^hỏa. Ònda kà vẻdi da je izgặženo da nẻma zặnặ òndặ bi bặchẻja svẻ zặjedno, mechẻli nẻka kủva. Imặli jẻdne, jẻdne bặchẻve bẻle, tộ su se zvặle bặchẻve tẻ nặkine. Tộ bi se zvặle nặkida tặ dẻ bi vẻno kủvalo, a dỏli je bẻija chẻp, a vỏde takặchẻ, òndặ bi jủdi nủ, kà se tộ iskủva, kà vẻse nẻje slặko, òndặ bi se tochẻlo, ònda bẻija vode kabỏl, vỏde³⁴ sỏto, òndặ bi se lẻvalo krỏz tộ sỏto u kabỏl, ònda u bặchẻve. Tặko... Tộ je tặko bẻlo. Ònda kặshe dỏsẻle òvẻ stặ mẻju, kủpija bi chỏvik nủ stặ mẻje, tậ kàko se zỏvẻ, ònda chỏvik nặ ruku mẻlẻja, nẻ bi gặzija, spặsẻja se.

Slika 1. Dijalekti čakavskog narječja (<http://img513.imageshack.us/img513/6996/cakfu5.jpg>)

³⁴ vỏde - óvdje